

Lördagen den 31 maj

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

Nr 74 till försvarsutskottet

Skrivelse

Nr 88 till näringsutskottet

§ 3 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av visst ärende

Sedan kammaren bifallit utskottets framställning om att ärendet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

§ 4 Inrättande och finansiering av Sveriges turistråd, m. m.

Föredrogs

skatteutskottets betänkande nr 21 med anledning av propositionen 1975:47 om inrättande och finansiering av Sveriges turistråd, m. m. jämte motioner såvitt propositionen och motionerna hänvisats till skatteutskottet samt

näringsutskottets betänkande nr 34 med anledning av propositionen 1975:47 om inrättande och finansiering av Sveriges turistråd, m. m. jämte motioner.

Herr TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkande nr 21 och näringsutskottets betänkande nr 34 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Skatteutskottets betänkande nr 21

I propositionen 1975:47 hade regeringen – efter föredragning av statsrådet Feldt – bl. a. föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda, inom finansdepartementet upprättade förslag till

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

4. lag om logiavgift (1975:000),
5. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
6. lag om ändring i lagen om förmånsberättigade skattefordringar m. m. (1971:1072).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås bemyndigande för regeringen att tillsammans med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet inrätta ett organ för turismfrämjande verksamhet, Sveriges turistråd. Rådet skall såsom centralt organ planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja marknadsföring av turism i Sverige. Sveriges turistråd övertar verksamheten från Svenska turisttrafikförbundet. I propositionen föreslås att Sveriges turistråd finansieras med statsanslag och en obligatorisk avgift som tas ut vid anläggningar för övernattninng.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:1906 av herr Enlund m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen skulle avslå förslaget om logiavgift,

1975:1907 av herr Rämngård m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att avslå förslaget om införande av en särskild logiavgift med tillhörande följdändringar i skattebrottslagen och lagen om förmånsberättigade fordringar,

1975:1978 av herr Bohman m. fl. (m), vari under punkten 2 hemställts att riksdagen beslutade avslå de i propositionen föreslagna lagändringarna med undantag av sådana som syftade till att åstadkomma lättnader i hittillsvarande onödiga regleringsföreskrifter, dvs. de ändringar som föreslagits i 1, 13 och 15 §§ hotellförordningen,

1975:1980 av herr Ekinge m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga (punkterna 1 och 2), samt

1975:1981 av herr Sundman (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande förslaget om logiavgift att riksdagen med bifall till motionerna 1975:1906, 1975:1907 och 1975:1978 i vad de hänvisats till skatteutskottet skulle avslå de i propositionen 1975:47 under punkterna 4-6 framlagda förslagen till

4. lag om logiavgift (1975:000),
5. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
6. lag om ändring i lagen om förmånsberättigade skattefordringar m. m. (1971:1072),

2. beträffande ändringsförslagen att riksdagen lämnade motionerna 1975:1980 och 1975:1981 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Magnusson i Borås (m) och fru Troedsson (m) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reserverna angiven lydelse.

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

I propositionen 1975:47 hade regeringen bl. a. föreslagit riksdagen dels att

1. godkänna de riktlinjer för en omorganisation av den turismfrämjande verksamheten m. m. som angetts i propositionen,

2. bemyndiga regeringen att för staten enligt dessa riktlinjer ingå som stiftare av Sveriges turistråd,

dels att anta i propositionen framlagt förslag till

3. lag om ändring av hotellförordningen (1966:742),

dels att

7. till Sveriges turistråd för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 4 000 000 kr.,

8. till Lån till Sveriges turistråd för budgetåret 1975/76 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kr.

Vidare hade regeringen i propositionen 1975:1 bilaga 12 under punkten B 7 föreslagit riksdagen att till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 057 000 kr.

Lagförslaget under 3 hade upprättats inom justitiedepartementet.

Redogörelse för det huvudsakliga innehållet i propositionen 1975:47 hade lämnats i samband med redovisningen av skatteutskottets betänkande nr 21.

Förslaget till lag om ändring i hotellförordningen innebar bl. a. att författningsbestämmelserna i fortsättningen kom att tillämpas förutom på hotell- och pensionatrörelser till viss del även på campingrörelser.

Styrelsen för Sveriges turistråd skulle enligt propositionen ha 16 ledamöter och 16 suppleanter, varav staten och Kommunförbundet skulle representeras av vardera två ledamöter och två suppleanter samt Landsförbundet av en ledamot och en suppleant.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen 1975:47 väckta motionerna 1975:1978 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. avslå förslaget om inrättande av Sveriges turistråd,

2. avslå de i propositionen föreslagna lagändringarna med undantag av sådana som syftade till att åstadkomma lättnader i hittillsvarande onödiga regleringsföreskrifter, dvs. de ändringar som föreslagits i 1, 13 och 15 §§ hotellförordningen.

3. till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 milj. kr.,

4. hos regeringen anhålla om ny utredning om åtgärder i syfte att åstadkomma samordning av statens, landstingens och kommunernas åtgärder till främjande av turistlivet,

1975:1979 av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Marcusson (s), vari hemställdes att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1975:47 beslutade att styrelsen för Sveriges turistråd skulle ha 17 ledamöter och 17 suppleanter och att därvid Landstingsförbundet skulle ha två ledamöter och två suppleanter,

1975:1980 av herr Ekinge m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga (punkten 3),

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1975:1656 av herr Nordgren m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande omorganisation av den turismfrämjande verksamheten att riksdagen skulle

A. med anledning av propositionen 1975:47 i ifrågavarande del (punkterna 1 och 2) och med avslag på motionen 1975:1978 punkterna 1 och 4

a) godkänna de riktlinjer för en omorganisation av den turismfrämjande verksamheten m. m. som chefen för handelsdepartementet angett,

b) bemyndiga regeringen att för staten enligt dessa riktlinjer ingå som stiftare av Sveriges turistråd,

B. med anledning av motionen 1975:1979 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om sammansättningen av styrelsen för Sveriges turistråd,

2. beträffande utredning om den regionala turismens organisation att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1980 punkten 3,

3. beträffande utnyttjande av turisthotellanläggningar för konvalescentvård

att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1656,

4. beträffande anslag

att riksdagen skulle

a) med anledning av propositionen 1975:47 i ifrågavarande del (punkten 7) till Sveriges turistråd för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 6 000 000 kr.,

b) avslå propositionen 1975:47 såvitt gällde lån till Sveriges turistråd (punkten 8),

c) med bifall till propositionen 1975:47 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975:1978 punkten 3 till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 057 000 kr.,

5. beträffande ändring i hotellförordningen

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:47 i ifrågavarande del (punkten 3) och motionen 1975:1978 punkten 2 skulle anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i hotellförordningen (1966:742), innebärande bl. a. att campingrörelse ej skulle införas under dessa bestämmelser.

I fråga om sammansättningen av styrelsen för Sveriges turistråd hade

utskottet ansett att Landstingsförbundet borde få lika många styrelseplatser som turistrådets övriga stiftare, varför en utökning av styrelsen till 17 ledamöter och 17 suppleanter var påkallad.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande omorganisation av den turismfrämjande verksamheten av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle

A. med bifall till motionen 1975:1978 punkten 1 avslå propositionen 1975:47 i vad avsåg dels godkännande av riktlinjer för en omorganisation av den turismfrämjande verksamheten m. m. (punkten 1), dels bemyndigande för regeringen att ingå som stiftare av Sveriges turistråd (punkten 2),

B. finna motionen 1975:1979 icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

C. med bifall till motionen 1975:1978 punkten 4 hos regeringen begära en utredning om samordning av turismfrämjande insatser enligt vad reservanterna anfört,

2. beträffande anslag av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) avslå propositionen 1975:47 såvitt gällde anslag till Sveriges turistråd (punkten 7),

b) avslå propositionen 1975:47 såvitt gällde lån till Sveriges turistråd (punkten 8),

c) med anledning av propositionen 1975:47 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975:1978 punkten 3 till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Propositionen om att inrätta ett statens turistråd, som remitterades i vissa delar till näringsutskottet, i andra delar till skatteutskottet, har blivit ganska mycket ändrad under behandlingen i utskotten.

Ifrån näringsutskottets sida har vi inte någon anledning att kommentera det ställningstagande man gjort inom skatteutskottet, men vi kunde redan vid behandlingen i näringsutskottet av propositionen notera att förslaget om den avgift som i stor utsträckning var tänkt för att finansiera den nya uppläggningsen inte hade vunnit skatteutskottets gillande. Det ändrade i rätt stor utsträckning förutsättningarna när vi skulle bedöma huruvida det förslag som lagts fram var rimligt eller inte.

Det förelåg motioner vilka skulle behandlas av näringsutskottet. En av dem är från moderat håll. Den innebar ett avslagsyrkande på förslaget att man skulle inrätta Sveriges turistråd, och den innebar också yrkanden om att riksdagen skulle avslå en rad av de i propositionen föreslagna lagändringarna.

Vad man hälsade med tillfredsställelse var de lagändringar som skulle

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

komma att innebära en rad lättnader i hittillsvarande onödiga regleringsföreskrifter – tankegångar som varit aktuella inom riksdagen tidigare, men som då inte vann tillräcklig anslutning. Nu är man nog beredd att erkänna att det varit rätt mycket onödigt kineseri i dessa sammanhang och att det kineseriet lämpligen bör kunna avskrivas.

Vi tycker att också en del av de nya förslagen präglas av kineseri. Det finns anledning att också här överväga huruvida inte en del av de nyordningar av olika slag som föreslås präglas av ett alltför stort mått av byråkratiskt tänkande.

Dessa synpunkter i motionen har följts upp i reservationen I vid näringsutskottets betänkande nr 34, avgiven av herr Hovhammar och mig. I denna yrkas för det första att utskottet bort hemställa, med bifall till den motion som jag nu i korthet refererat, att propositionen skulle avslås i den mån den avser godkännande av riktlinjer för en omorganisation av den turistfrämjande verksamheten och bemyndigande för regeringen att ingå som stiftare i Sveriges turistråd. Vi finner för det andra att motionen 1979 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. För det tredje hemställer vi i reservationens med C betecknade yrkande att riksdagen med bifall till motionen 1978 skall begära en utredning om hur man lämpligen bör samordna turistfrämjande insatser på det sätt som anförts i motiveringen.

I reservationen 2 framhålles att man skulle anslå medel till Turisttrafikförbundets fortsatta verksamhet under hela det kommande budgetåret. Den närmare innebörden av förslaget framgår av reservationen, och jag skall inte till kammarprotokollet ytterligare kommentera denna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2, båda avlämnade av herr Hovhammar och mig.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 34 behandlar handelsministerns proposition nr 47 om bemyndigande för regeringen att tillsammans med Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet inrätta och finansiera ett nytt centralt organ för främjande av turismen i Sverige.

Det nya centrala turistorganet föreslås heta Sveriges turistråd. Herr Regnéll har tidigare berört de tre motioner som väckts i anledning av propositionen. En motion, som väcktes under den allmänna motionstiden i januari, avser möjligheterna att utnyttja turisthotellanläggningar för konvalescentvård. Jag återkommer till motionernas yrkanden i samband med att jag tar upp reservationerna.

Så helt kort några ord om propositionens huvudinnehåll.

Som jag tidigare sagt föreslås att ett nytt centralt organ bildas – Sveriges turistråd. Rådet övertar Svenska turisttrafikförbundets verksamhet och personal. Rådet kommer också bl. a. därför att handlägga planerings- och samordningsfrågor samt vidare den viktiga uppgiften att befrämja marknadsföring av turism i Sverige.

I propositionen föreslås också att turistrådet skall finansieras dels med

statsmedel, dels genom en obligatorisk avgift – s. k. logiavgift – som tas ut vid anläggningar för övernattnig. Frågan om logiavgiften har också berörts av herr Regnéll.

Förslaget om allmänna riktlinjer för statens insatser för att främja marknadsföring av turismen i Sverige bygger på förslag från kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden. Departementschefen ansluter sig också till kommitténs bedömning att en bättre samordning bör ske av de satsningar som görs av staten och kommunerna när det gäller marknadsföring på turismens område. Dessa kostnader beräknas för staten uppgå till 7,5 miljoner och för kommunerna till 20 å 30 milj. kr.

Turistrådet föreslås bli organiserat som en stiftelse med staten, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet som stiftare.

Rådets styrelse skall, föreslår departementschefen, bestå av 16 ledamöter med lika många suppleanter. Här är en av de punkter där näringsutskottet har gått ifrån propositionen. Om styrelsens sammansättning har nämligen en motion – nr 1979 – väckts med anledning av propositionen, och utskottsmajoriteten ansluter sig till ifrågavarande motion, där det yrkas "att styrelsen för Sveriges turistråd skall ha 17 ledamöter och 17 suppleanter och att därvid Landstingsförbundet skall ha två ledamöter och två suppleanter". I propositionen föreslås 16 ledamöter och lika många suppleanter. Utskottet hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Den andra motionen, nr 1980 av herr Ekinge m. fl. om "att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande utredning av den regionala turismens organisation" m. m. avstyrker utskottet, bl. a. med hänvisning till vad departementschefen anfört om det nya turistrådets huvuduppgifter. Utredningskommittén har anfört ungefär samma synpunkter som departementschefen. Utskottet finner ingen anledning till någon särskild framställning till regeringen.

Den tredje motionen, nr 1656 av herr Nordgren m. fl., som heller icke resulterat i någon reservation, gäller möjligheterna att utnyttja turistanläggningar för konvalescentvård. Utskottet yrkar avslag med hänvisning bl. a. till tidigare riksdagsbehandling och till att regeringen nyligen gett socialdepartementets sjukvårdsdelegation i uppdrag att i samråd med Landstingsförbundet utreda frågan om s. k. hälso centra.

I den moderata partimotionen 1978, som fullföljs i reservationerna nr 1 och 2, hemställs om avslag på förslaget om inrättande av Sveriges turistråd; herr Regnéll har närmare utvecklat reservanternas resonemang.

Motionärerna ifrågasätter bl. a. att bildandet av Sveriges turistråd skulle komma att ge den av departementschefen eftersträfvade samordningen och menar att den föreslagna organisationen kommer att leda till byråkrati och centralisering.

Utskottsmajoriteten finner emellertid förslagen i propositionen såväl om inrättande av ett Sveriges turistråd som i fråga om de allmänna riktlinjerna för rådets verksamhet vara väl avvägda. Därför tillstyrker utskottet propositionen i denna del och avstyrker motionen.

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

Så till sist något om finansieringen. Rådets resursbehov beräknas i propositionen till 23 milj. kr. Beräkningarna bygger helt på kommitténs förslag. Verksamheten föreslås i propositionen finansierad dels genom statsbidrag, dels genom en logiavgift. Statsbidraget föreslås uppgå till 8 milj. kr., logiavgiften beräknas ge en årlig intäkt av 15 milj. kr. Den del av förslaget som avser logiavgift har skatteutskottet behandlat och avstyrkt, men förklarat sig berett att, om riksdagen beslutar inrätta ett Sveriges turistråd, under hösten ta initiativ till åtgärder som säkerställer finansiering av verksamheten.

Näringsutskottet ansluter sig också till propositionens övriga förslag om anslag till Turisttrafikförbundet för andra halvåret 1975 och till Sveriges turistråd för första halvåret 1976, då detta är under uppbyggnad. I sistnämnda del beräknas anslagsbehovet till 6 milj. kr., uppdelat på 4 milj. kr. i anslag och 2 milj. kr. i form av räntebärande lån i avvaktan på att inkomster från logiavgiften skall inflyta. Men med hänsyn till att frågan om formerna för finansiering ännu inte är löst har utskottet ansett att hela det nödvändiga beloppet bör utgå under det föreslagna nya anslaget Sveriges turistråd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 34 behandlar propositionen 47 med förslag att förändra den turistmässiga ledningen här i landet. Bland de ärenden som riksdagen har haft på sitt bord i år är detta för min del ett av dem som allmänheten mest har hört av sig om. Det beror naturligtvis på att vi har s. k. primära turistområden i landet som är mer eller mindre beroende av turismen.

Förslaget innebär, som har sagts tidigare här från talarstolen, att Svenska turisttrafikförbundet skall upphöra den 1 januari 1976 och att man i stället då inför en organisation som kallas Sveriges turistråd. En styrelse tillsätts, som skall ha representanter för Kommunförbundet, Landstingsförbundet, fackorganisationer, hotell- och campingplatsägare samt Reso och Svenska turisttrafikförbundet.

Propositionen har inte följts i alla avsnitt. Den innehöll ett förslag om en logiavgift av 75 öre per dygn, som skulle tas ut vid alla övernattningsställen över en viss storlek. Detta förslag har behandlats av skatteutskottet, som avstyrkt det i sitt betänkande nr 21. Man har alltmer funnit att det inte skulle vara praktiskt och icke heller populärt – får vi väl säga – att klara en del av den kommande organisationens kostnader genom denna form av finansiering.

En annan ändring i förhållande till propositionen gäller utökning av styrelsen med en ledamot, efter motion från herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Marcusson. Denna utökning har motiverats med att Svenska landstingsförbundet borde ha två representanter i stället för en.

Det finns ett praktiskt skäl som man kanske inte kan anföra i ett

utskottsbetänkande men som det väl inte kan vara oriktigt att tänka på, och det är att Landstingsförbundet består av två block – det socialdemokratiska och det borgerliga. Det kan ju vara praktiskt att Landstingsförbundet får välja två ledamöter i styrelsen – då kan man välja en från vardera blocket.

Den tredje ändringen berodde på att det, när logiavgiften ströks, visade sig att de ändringar i hotellagen och lagen om campingplatser som propositionen innehöll inte behövs längre. Skatteutskottet hade uttalat att om näringsutskottet fann att man borde införa dessa lagändringar ändå – av andra skäl än logiavgiften – så fick näringsutskottet pröva detta. Näringsutskottet har ur lagtexten tagit bort allt som har med förslaget om logiavgift att göra.

En annan ändring som följde med detta gällde frågan om medel till den nystartade organisationen. Propositionen föreslog att 4 milj. kr. i statsbidrag och 2 milj. kr. i lån skulle anvisas till rådet under första halvåret 1976. Näringsutskottet har ändrat detta till reservationsanslag med 6 milj. kr. för budgetåret 1975/76.

Den viktigaste ändring av propositionen som utskottsbehandlingen fört med sig är naturligtvis borttagandet av logiavgiften. Men den har, som jag tidigare nämnt, icke varit populär ute i landet, och en hel mängd remissinstanser har ju också avstyrkt förslaget om denna avgift.

Om avgiften sattes till 50 öre skulle den ge 10 milj. kr., men den skulle dra med sig en beräknad kostnad på 600 000–700 000 kr. för det allmänna och lika mycket för enskilda. Det skulle betyda att man får kostnader på uppemot 1,5 milj. kr. för att administrera ett så litet belopp som det här är fråga om.

Vidare har näringsutskottet föreslagit att 4 057 000 kr. för sista halvåret 1975 skall anvisas till Svenska turistrådförbundet, som naturligtvis måste ha någonting att leva på det här året ut.

När det gäller finansieringen framåt i tiden har skatteutskottet antytt att man avser att hösten 1975 återkomma i finansieringsfrågan vad gäller budgetåret 1976/77. Det gäller dels på vilka vägar finansieringen skall ske, dels naturligtvis vilken storlek beloppen skall ha.

Givetvis kan det anföras att utskottsbehandlingen medfört en omstuvning av propositionens förslag. Men jag tycker att det resultat som nu föreligger måste betraktas som tillfredsställande, tills vi får se vad som kommer att hända i höst. Vid höstens riksdagsbehandling får vi sedan fullfölja ärendet och ta ställning till vilka ytterligare medel och åtgärder som kan erfordras.

Det kineseri som herr Regnell menade skulle följa med den här organisationen har jag ingen uppfattning om. Det finns ingenting som styrker påståendet att det skulle bli några speciella byråkratiska avarter inom organisationen, och om det skulle vara något mer att tänka på har vi väl tillfälle att resonera om det under hösten.

Som slutomdöme vill jag uttala att utan tvivel är en förnyelse nödvändig inom de svenska turistorganen. Från början var det ju i allmänhet

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

endast trafikföretag samt hotell- och restaurangföretag som stod bakom den här verksamheten. Senare har kommuner, landsting och andra kommit att vara mycket aktiva och anslagit pengar samt uppfört anläggningar. Detta har så att säga ändrat underlaget för den som skall vara landets huvudman när det gäller turismen, och därför tycker jag att de föreslagna förändringarna kan vara berättigade.

Moderaterna föreslår i reservationen I vid näringsutskottets betänkande att en utredning skall tillsättas för att utforma ett annat förslag än det föreliggande. Jag kan inte se vad det skulle vara för fördel med detta. Låt i stället den föreslagna organisationen fungera några år, så får vi erfarenheter och kan avgöra vad som eventuellt behöver justeras på olika punkter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till näringsutskottets förslag.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Det är i dagarna sex år sedan regeringen tillsatte den senaste turistutredningen. Vissa delar av utredningens betänkande "Turism och rekreation i Sverige" har legat till grund för propositionen 1975:47 om inrättande av Sveriges turistråd och även för de betänkanden från skatteutskottet och näringsutskottet som vi nu behandlar.

Svensk turism har genom åren varit föremål för flera olika utredningar, icke minst när det gäller den organisatoriska uppbyggnaden. Men det är först nu som vårt utredningsarbete lett fram till förslag från regeringens sida. Detta mångåriga utredningsarbete har utgjort en starkt hämmande faktor för turismens utveckling. Som vi framhållit i folkpartimotionen 1980, har detta i sin tur lett till en uppenbar brist på en klart uttalad målsättning för den svenska turistpolitiken och därmed också avsaknad av ett fastlagt handlingsprogram för den statliga satsningen på svensk turism.

Mot denna bakgrund hälsar man med tillfredsställelse de nu framlagda förslagen. Även om en del av propositionens och utredningens förslag icke accepterats av utskottet – jag åsyftar självfallet skatteutskottets avslag på den s. k. sängavgiften – finns det ändå anledning att uttala sin tillfredsställelse över det steg som riksdagen nu står i beredskap att ta i fråga om fastläggande av riktlinjer för organisationen av den turistfrämjande verksamheten och inrättandet av Sveriges turistråd. Därmed har jag även givit uttryck för min tillfredsställelse över att näringsutskottets majoritet har avvisat moderatmotionen, vari dels yrkas avslag på propositionen, dels yrkas ytterligare nya utredningar. Ett bifall till moderatmotionen skulle bara medföra att vi alltför under åren framöver skulle sakna såväl målsättning som varje handlingsprogram för den statliga satsningen på svensk turism.

I fråga om finansieringen av Svenska turisttrafikförbundets verksamhet under den första halva delen av det kommande budgetåret – dvs. fram till dess att det nya turistrådet träder i funktion den 1 januari 1976 – tillstyrker näringsutskottet som förut sagts ett oförändrat anslag på drygt

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

4 milj. kr. I fråga om finansieringen av Sveriges turistråd under uppbyggnadstiden, dvs. under andra halvan av det föreliggande budgetåret, tillstyrker näringsutskottet dels det i propositionen föreslagna beloppet 4 milj. kr., dels att det i propositionen föreslagna lånet om 2 miljoner skall omändras till ett anslag på samma summa. Turistrådet erhåller således sammanlagt 6 milj. kr. under budgetåret. Detta innebär sammantaget ett anslag till turismen på 10 milj. kr. för hela budgetåret, vilket skall jämföras med de ca 7,5 milj. kr. som Svenska turisttrafikförbundet haft i anslag för innevarande budgetår.

Sett i jämförelse med propositionens förslag om anslag och beräknade inkomster genom den föreslagna logiavgiften, tillsammans ca 23 milj. kr., innebär utskottets förslag en betydande prutning. Jag fäster dock stort avseende vid vad skatteutskottet anför om finansieringen, då utskottet skriver: "Detta behöver i och för sig inte innebära att turistrådets kommande verksamhet äventyras eftersom den under nästa budgetår endast till viss del är avsedd att finansieras genom avgiften och någon mera definitiv plan för rådets medelsdisposition knappast torde föreligga. Med hänsyn till att visst medelsbehov kvarstår för nästkommande budgetår och för den därefter följande verksamheten är dock utskottet berett att – om riksdagen beslutar om inrättande av Sveriges turistråd i enlighet med förslaget i propositionen – under kommande höstsession ta initiativ till åtgärder som ekonomiskt säkerställer finansieringen av verksamheten."

Turistutredningen har beräknat turistrådets medelsbehov till 23 miljoner, varav till utvecklingsarbete 1,5 miljoner, för operativ verksamhet i Sverige och de nordiska länderna ca 11 miljoner samt för verksamheten på övriga marknader ca 4,5 miljoner och för löner och administration ca 6 milj. kr. Jag vill naturligtvis hoppas att det är denna kostnadsram skatteutskottet haft som riktpunkt när utskottet uttalat att utskottet under höstsessionen kommer att ta initiativ till åtgärder för att ekonomiskt säkerställa verksamheten. Det skulle självfallet vara värdefullt om skatteutskottets ordförande vill verifiera detta.

I vår motion 1980 har vi även tagit upp behovet av samordnande åtgärder, framför allt i fråga om behovet av en översyn av organisationsuppbyggnaden av den regionala turismen, för att möjliggöra kanaliseringen av de medel som kan komma att ställas till förfogande för samplanerade åtgärder samt frågan om att åstadkomma ett såvitt möjligt rikstäckande bokningssystem för reservation av inkvartering, transporter, resepaket, information m. m. Näringsutskottet vitsordar att en av det nya rådets centrala uppgifter blir att åstadkomma samarbete i turistfrämjande åtgärder på regional och lokal nivå samt att utarbetandet av ett system för bokning av anläggningar och arrangemang tillhör de projekt som kommittén särskilt framhållit som en väsentlig uppgift för turistrådet. Denna positiva skrivning med anledning av vår motion känner vi oss självfallet tillfreds med, och jag uttalar förhoppningen att det beslut som riksdagens majoritet kommer att fatta skall bli en god grund för

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

det fortsatta utvecklingsarbetet på turismens område.

Även om turistnäringen icke någonstans i vårt land kan komma att bli någon huvudnäring är det dock så, att turismen för många områden på exempelvis Gotland och västkusten samt i Värmland, Dalarna och Norrlandslänen utgör en betydelsefull stödnäring. Utan turismen skulle många glesbygdsorter icke kunna få behålla den dagligservice som de i dag har. Där den bofasta befolkningen icke utgör ett tillräckligt underlag för service av olika slag, ger turismen ofta det tillskott under sommar-månaderna – och i Norrlandslänen också under vintern – som gör det möjligt att upprätthålla en icke obetydlig service året om, till gagn även för den bofasta befolkningen, som också genom turismen får den inkomstförstärkning, utan vilken man icke skulle kunna få det nödvändiga uppehållet utan kanske tvingas flytta. Därmed skulle vi få flera glesbygdproblem.

Vårt gemensamma ansvar för turistnäringen får vi inte avsäga oss. I de flesta fall är företagen inom turismen mindre och medelstora företag, och det indirekta stöd dessa företagare får genom en ökad satsning på turistvärvande åtgärder är säkerligen välkommet. När det gäller dem som inte vill vara med och stödja detta är det nog så att de inte ser skogen för trädens skull.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till såväl skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 21 som näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 34.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Till skatteutskottet har remitterats den del av propositionen som avser handelsministerns förslag om införande av en s. k. logiavgift om 75 öre för varje övernattnings på hotell eller annan anläggning, därmed också campingplatserna.

Skatteutskottet har enhälligt avstyrkt detta förslag. Man har i utskottet inte velat vara med om en specialdestinering av denna skatt. Utskottet har inte heller ansett att de som närmast skulle komma att få betala dessa avgifter skulle ha något direkt intresse av den verksamhet som det föreslagna turistrådet skulle komma att bedriva. Men framför allt har utskottet fastnat för de mycket höga administrationskostnaderna, som av riksskatteverket beräknats till 600 000 à 700 000 kr. per år. Utskottet har därför av praktiska skäl avstyrkt förslaget.

Vi moderater har emellertid inte kunnat ställa oss bakom det löfte som skatteutskottet avger i de sista meningarna i betänkandet, där utskottet säger att om det blir så att riksdagen beslutar om inrättande av ett turistråd, så är utskottet berett att under hösten ta initiativ till åtgärder som ekonomiskt kommer att säkerställa finansieringen. Utskottet ger med andra ord ett löfte om att man under hösten kommer att framlägga ett förslag om införande av en ny avgift eller en ny beskattningsform, och det har vi moderater inte kunnat vara med om, alldenstund vi i en motion yrkat avslag på förslaget om inrättande av Sveriges turistråd.

Det betyder emellertid inte att vi därmed inte skulle ha förståelse för de bakomliggande problemen, utan att vi har ansett att frågan bör utredas ytterligare. Vi har från vårt håll tidigare under många år yrkat på tillgodoseendet av turistnäringens intressen genom att vi har yrkat bifall till och även krävt höjningar av de anslag som tidigare utgått till turistfrämjandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som jag och fru Troedsson har avgivit.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag har ingenting att tillägga utöver vad herr Magnusson i Borås har sagt när det gäller skälen till att skatteutskottet har avstyrkt den s. k. bäddavgiften. Däremot har skatteutskottet inte ansett – givetvis med rätta – att det legat inom dess kompetensområde att ta någon ställning till frågan, huruvida detta turistråd skulle inrättas eller inte. Men om nu riksdagen beslutar sig för att inrätta ett Sveriges turistråd – och det finns enligt vad jag kan förstå en kraftig majoritet för den åsikten – bör givetvis dess verksamhet finansieras på något sätt. Därom är skatteutskottet också enigt, men givetvis bara till den del som reservationen inte omfattar.

Skatteutskottet anser att om man beslutar sig för att inrätta någonting som drar kostnader, bör dessa kostnader också kunna på något sätt finansieras. Detta bör inte bara ske genom att man lånar upp dessa pengar, utan skatteutskottet har flera gånger tidigare uttalat att staten bör finansiera sina utgifter på annat sätt än genom upplåning.

Det är därför som skatteutskottet nu har ställt i utsikt att i den mån näringsutskottet föreslår och riksdagen sedan beslutar sig för att inrätta Sveriges turistråd skall skatteutskottet under hösten ta initiativ som tillförsäkrar staten ytterligare 15 milj. kr. i skattepengar för att möjliggöra för staten att sedan finansiera det inrättade turistrådet. De sammanlagda kostnaderna för detta ändamål beräknas uppgå till sammanlagt 23 milj. kr., varav man nu har tänkt finansiera en del av verksamheten med ett statsbidrag på 8 milj. kr. Vi har därvid tänkt oss att föreslå ytterligare skatteåtgärder, som skulle inbringa 15 milj. kr.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets betänkande nr 21.

Herr PETERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Det är bara två anmärkningar som jag vill göra till diskussionen kring detta ärende. Vi som arbetat med de här problemen har glatt oss åt den stora samstämmigheten i de båda utskott som har behandlat dessa frågor – även om det ibland kanske har funnits vissa saker som man inte varit helt glad åt, har man ändå inte tyckt att det spelat så förfärligt stor roll.

Den första sak jag skall beröra – och den som är grunden till att man har föreslagit en ny organisation – är kommunernas starka engagemang

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

i rekreations- och turistlivet. Det har i praktiken blivit så, att kommunerna har övertagit huvuddelen av den verksamhet som bedrivs på detta område; de står för anläggningarna och ansvarar för de pengar som används i marknadsföringen av anläggningarna.

Å andra sidan finns det inte någon fast samverkan mellan denna regionala verksamhet, som i huvudsak bedrivs i kommunernas egen regi, och dess centrala organ som sedan gammalt är uppbyggt som ett privaträttsligt organ och där den nuvarande sammansättningen av organisationen inte på något sätt motsvarar de ekonomiska insatserna. Detta var från början helt privatfinansierat, vilket också syns på besättningen av styrelse och andra funktioner. Svenska turisttrafikförbundet är i dag till 95 % statsfinansierat, och 5 % kommer från de privata intressenter som har dominerat förbundet. Därmed menar jag inte att de har utövat någon hård styrning; min erfarenhet är att samarbetet mellan näringen och statens representanter har varit utomordentligt gott.

Det har riktats kritik – och på sätt och vis med rätta – mot utredningsarbetet för att man inte gick ett steg vidare och utöver den nya statliga organisationen även tog upp den regionala organisationen och huvudmannaskapet för den. Men det finns, som de ärade kollegerna i kammaren vet, vissa ting som en statlig utredning alltid drar sig för att ge sig på. Det var fallet även med denna utredning. Den sade sig: Vi skall i en statlig utredning inte berätta för kommunerna hur de skall hantera sin verksamhet. Samtidigt var vi naturligtvis utomordentligt väl medvetna om att här behöver ske en omorganisation så att vi kan få den kontaktyta mellan central, regional och lokal organisation som fattas f. n. I stället resulterade detta i en kompromiss som biträtts av de kommunala representanterna i utrednings- och beredningsarbetet, där man sade att en av de första och viktigaste uppgifterna för den nya organisationen blir att tillsammans med förbunden se över den regionala organisationen och skapa de organisatoriska förutsättningarna för ett samspel i fortsättningen mellan regional, lokal och central organisation. Detta var det ena jag ville säga.

Sedan vill jag också tacka skatteutskottets ordförande, som här representerar en majoritet i skatteutskottet, för att utskottet har förklarat sig berett att – om näringsutskottet beslutar inrätta Sveriges turistråd – finansiera det enligt de grunder som föreslås och det medelsbehov som bedöms erforderligt i propositionen och som har godtagits av näringsutskottet. Det gläder mig att man på det sättet kommer ifrån den trista situation som Svenska turisttrafikförbundet i dag befinner sig i, dvs. att ha goda förutsättningar att arbeta med en bra personalstab men sakna kooperativa medel. Jag tackar alltså för det löfte som har ställts ut.

Jag skall inte polemisera mot logiavgiften – jag har självfallet en annan uppfattning än skatteutskottet – men jag vill göra ett påpekande. Det sägs i motiveringen för avstyrkandet att huvuddelen av Hotell- och restaurangförbundets intressenter i ganska ampra skrivelser har avstyrkt var-

je form av beskattning av deras verksamhet eller av avgiftsbeläggning. Förbundet säger att Sveriges turistråd ingenting kan göra för att främja dess verksamhet. Ett eko av det kommer fram även här. Det är en annan typ av resande som besöker de hotellen – det är personer på tjänsteresor, det är konferensdeltagare. Turismen spelar enligt förbundets mening inte någon nämnvärd roll.

Det är egentligen ganska trist både att läsa och att höra detta. Vill man inte se de tecken i skyn som redan i praktiken vållar bekymmer för näringen och sett framåt kommer att ge denna bit av näringen stora bekymmer är det ledsamt. För det första har de förbättrade kommunikationerna inom landet – de fysiska förflyttningarna med flyg, med tåg – skapat förutsättningar för att sammanträffanden utan övernattning kan ske i mycket större utsträckning nu än tidigare. Detta är en utveckling som kommer att fortsätta i och med breddningen och utökningen av flyget. För det andra – och det tror jag är ännu viktigare – kommer den nya typen av kommunikationer att ersätta mycket av det sedvanliga.

I förra veckan hade vi här i huset en intressant företeelse när den svenske statsministern i bildtelefon hade en överläggning med sin kollega på andra sidan jordklotet – jag vill minnas det var i Australien. Redan nu ställer televerket i Sverige upp och säger: Vi kan ordna en konferens för er som sitter i Göteborg, i Malmö och i Stockholm, och ni kan föra ett samtal som om ni vore i samma rum. Det enda ni inte kan göra är att skaka hand med varandra, men i övrigt blir det ett sammanträde av sedvanlig typ; ni både ser och hör varandra. Jag är alldeles övertygad om att när det här systemet utvecklats litet till kommer det att ersätta många av de konferenser som nu hålls och som leder till den beläggning som man talar om såsom det normala i den här typen av hotell.

Om mitt antagande här är riktigt leder det logiskt fram till att om de nuvarande boendeanläggningarna skall ha minsta utsikt att klara dels underhållet av sitt kapital, dels att förränta det och ge den rörelsevinst som man förhoppningsvis skall ha, då är möjligheten att sälja sina bäddar till turismen det enda som återstår för att klara den överkapacitet som kommer att finnas vid den tidpunkten.

Får jag, herr talman, säga att mot den bakgrunden tar jag inte vare sig det som sagts här i dag eller det som står i Sveriges hotell- och restaurangförbunds i näringsutskottets betänkande återgivna skrivelse på allvar. Jag antar i stället att de första uppgifterna som den nya organisationen får med en till visshet gränsande sannolikhet är att se till att skapa bättre ekonomi för den organisations medlemmar som velat avslå hela den här nyorganisationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

Lördagen den
31 maj 1975

*Inrättande och
finansiering av
Sveriges turistråd,
m. m.*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Magnusson i Borås och fru Troedsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 21 med godkännande av utskottets motivering röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Magnusson i Borås och fru Troedsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264

Nej - 47

Näringsutskottets betänkande nr 34

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 263

Nej - 47

Punkterna 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 5 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 18 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1975/76

Nr 20 angående uppskov med behandlingen av visst ärende till riksmötet 1975/76

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Främjande av
hemslöjden*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Främjande av hemslöjden

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 32 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag till främjande av hemslöjden jämte motioner.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Flera motioner till årets riksdag tar upp hemslöjdens situation ur olika synvinklar. Motionernas antal och även den behandling de fått av riksdagen återspeglar ett växande intresse för hemslöjd. Enligt min mening är motionerna också ett klart belägg för att man på olika håll efterlyser ett vidgat samhällligt engagemang för att slå vakt om hemslöjdens roll i svenskt kulturliv och skapa förutsättningar för att hemslöjden också i framtiden skall kunna utvecklas i enlighet med sina traditioner.

Tidigare i vår har jordbruksutskottet på ett positivt sätt besvarat motionskrav om stöd till husbehovsodling av lin. Även i dag, då vi har att behandla ett betänkande från näringsutskottet, går man motionskraven en bra bit till mötes.

Det är angeläget enligt min mening att vi uppmärksammar de svårigheter hemslöjden i dag brottas med. Det är ett samhällsintresse att bistå hemslöjden inte minst i de kulturella och sociala uppgifterna och att understödja en kvalitativt högtstående produktion. I dag får hemslöjden i huvudsak själv genom försäljningsverksamheten skrapa ihop pengar till detta. Bristen på resurser innebär att hemslöjden får trappa ner kvalitetskraven, kvalitetsprodukterna hotas alltmer att trängas undan av prylar, och den konstnärliga förnyelsen och vidareutvecklingen av slöjdartraditionerna eftersätts. Samhällets stöd är otillräckligt, det tryggar inte hemslöjdens utvecklingsmöjligheter, och följden är att hemslöjdens villkor starkt skiftar från en del av landet till en annan och från en hemslöjdsförening till en annan. Visserligen är det glädjande att en rad hemslöjdsföreningar under senare år tagit sig ur akuta ekonomiska kriser och att omsättningssiffrorna ökar, men alla problem är därmed långt ifrån lösta.

Det statliga stödet till hemslöjden uppgår inte till mer än drygt 1,2 milj. kr. innevarande år, varav den helt övervägande delen går till

Lördagen den
31 maj 1975

*Främjande av
hemslöjden*

länshemslöjdskonsulentverksamheten. De pengarna förslår naturligtvis inte alls långt. Jag har den uppfattningen att vi har anledning att se över formerna för och omfattningen av statens stöd och söka bygga upp ett bredare och effektivare stöd till hemslöjden framöver.

I år liksom föregående år föreslår näringsutskottet med anledning av centermotioner en uppräknig av anslaget till främjande av hemslöjden. Jag finner det värdefullt att man i utskottet har gjort på detta sätt och ökat på anslaget även om det inte rör sig om några stora belopp. Inte minst är det värdefullt som en meningsyttring från utskottets sida om hur man ser på anslagsutvecklingen och som en pekpinne för kommande budgetpropositioner.

I motionen 1607 från ett antal centerpartister har vi begärt att det skall utarbetas en plan för att förstärkning av den nuvarande hemslöjds-konsulentverksamheten och hemslöjdens resurser för rådgivning och utvecklingsarbete. Med hänsyn till den kartläggning av konsulenternas arbetssituation som f. n. pågår inom industriverket har inte utskottet velat bifalla motionskravet. Utskottet framhåller att undersökningen skall ligga till grund för förslag om den framtida konsulentverksamheten. Jag vill för min del betona nödvändigheten av att denna basorganisation för hemslöjden byggs ut och att behovet av fortbildning och vidareutbildning uppmärksammas. Hemslöjden behöver vidare få stöd till rådgivning och utvecklingsarbete i andra och friare former än den nuvarande konsulentorganisationen, ett stöd som t. ex. mer kan inriktas på de speciella behov som finns inom olika slöjdområden. Jag vill dessutom peka på att hemslöjdsutredningens förslag från 1967 om en väsentligt utbyggd kapacitet för expertrådgivning på det centrala planet ännu inte förverkligats. Det är min fasta förhoppning att industriverkets arbete skall leda fram till förslag som kan tillgodose de behov jag här berört. Hemslöjdens livsnerv är i hög grad det kunnande, den handaskicklighet och det nyskapande som finns ute bland slöjdarna och alla andra grupper som hemslöjden når ut till. Det är nödvändigt att samhällets stöd mer än hittills kommer att präglas av en insikt om detta.

Låt mig sist och slutligen, så här i vårriksdagens sista jäktade minuter, helt kort beröra den viktigaste frågan i näringsutskottets betänkande nr 32. Det gäller Sätergläntan, hemslöjdens kursgård i Insjön. I motionen 1607 och även i motionen 1681 av herr Turesson krävs initiativ för att säkerställa en fortsatt kursverksamhet vid skolan. Skolan är unik både i fråga om kursverksamhetens kvalitet och i fråga om kombinationen av aktiviteter. Skolan uppfattas allmänt som en samlande och stimulerande tillgång för hemslöjd och slöjdare i hela landet. Sätergläntan är också känd långt utanför landets gränser. Sedan en tid tillbaka befinner sig skolan i en mycket trängd ekonomisk situation och hotas av nedläggning. De ökade insatser som gjorts från olika håll för att förbättra ekonomin har bara tillfälligt skapat ett rådrum. Svårigheterna sammanhänger naturligtvis med att det rör sig om en enskild skola med allt vad detta vanligtvis innebär i fråga om möjligheter till statsunderstöd.

Näringsutskottet framhåller nu att verksamheten vid Sätergläntan står på en hög nivå och fyller en viktig uppgift och vidare att det är angeläget att verksamheten kan fortsätta. Utskottet berör också något vilka vägar man kan gå för att öka det statliga stödet.

Utskottets mening är således i klarspråk att Sätergläntan skall räddas ur den akuta besvärliga situation skolan befinner sig i och att man från statens sida aktivt skall medverka till detta. Det är ett glädjande besked till alla de människor i vårt land som vill värna om vår hemslöjd. Jag förutsätter att riksdagens beslut i dag kommer att följas av snara överläggningar mellan alla berörda parter om Sätergläntans framtid och hur den bäst skall tryggas. Sätergläntan intar en särställning som både stat, landsting, kommun och naturligtvis hemslöjden själv har all anledning att slå vakt om.

Som motionär är jag naturligtvis tacksam över att ett enigt näringsutskott intar denna ståndpunkt; jag vill också säga att man på den stämma som hållits i dagarna med Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund uppmärksammat och välkomnat utskottets positiva hållning. Jag har mot denna bakgrund, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Ekinge (fp), fru Wigenfeldt (c) och fru Oskarsson (c), herr Wachtmeister i Johannishus (m), fru Nilsson i Kristianstad (c), fru Ekelund (c), fru Fredgardh (c), fru Andersson i Hjärtum (c), fröken Pehrsson (c) och fru André (c), herrar Raneskog (c), Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Turesson (m), fru Hambraeus (c) och fru Wiklund (c) samt herrar Gustafsson i Byske (c), Olof Johansson i Stockholm (c) och Johansson i Hållsta (c).

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Det är tydligt och klart att det är många som är intresserade av hemslöjden och dess roll i svensk kultur. Det finns i dag ingen anledning för mig att ta upp en debatt i detta ärende. Jag kan dela fröken Eliassons syn på hemslöjdens roll i svenskt kulturliv. Jag har upplattat fröken Eliassons inlägg här så att hon är i varje fall relativt nöjd med utskottets skrivning och ställningstagande, och det har ju faktiskt både hon och övriga motionärer anledning att vara. Det är inte alltid man får sina motioner så väl tillgodosedda.

Utskottet är enigt i sitt betänkande, och jag tycker personligen att frågorna omkring hemslöjden, dess verksamhet och betydelse för vårt land har fallit ordentligt framåt. Det bevisas också av utskottets mening att hemslöjdens roll i vårt samhälle är väsentlig. Jag tror att man kommer att se positivt på dessa frågor.

Jag vill med detta korta inlägg yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelses
verksamhet*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 33 med anledning av propositionen 1975:100 (kompletteringspropositionen) i vad avser redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1974 jämte motioner.

I propositionen 1975:100 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1975/76, m. m. erinrade föredraganden, chefen för finansdepartementet statsrådet Sträng, under rubriken Särskilda frågor 2 om att riksdagen hemställt om att regeringen årligen skulle lämna en redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses placeringar och övriga verksamhet. I propositionen lämnades en kortfattad redogörelse för innehållet i den årsredovisning för verksamhetsåret 1974 som avgivits av fjärde fondstyrelsen (s. 39 och bilaga 9).

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under den allmänna motionstiden väckta motionen 1975:1603 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt gällde hemställan att riksdagen skulle

3. anta ett vid motionen fogat förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning, innebärande att fonden ej fick innehålla aktier representerande mer än 5 % av röstvärdet i varje företag,

4. hos regeringen anhålla om att kapitalmarknadsutredningen gavs i uppdrag att undersöka verkningarna av allmänna pensionsfondens hittills gjorda aktieköp,

dels den med anledning av propositionen väckta motionen 1975:2154 av herr Hermansson m. fl. (vpk), såvitt gällde hemställan (punkten 10) att en sådan ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning genomfördes, att fjärde fondstyrelsens medel endast fick användas i statliga industrier och att de anställda skulle utöva minst 50 % av den med fondstyrelsens aktieinnehav förknippade rösträtten i dessa industrier.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen lade propositionen 1975:100, såvitt gällde den under Särskilda frågor 2 lämnade redogörelsen för allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1974, till handlingarna,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1603 såvitt den gällde undersökning rörande allmänna pensionsfondens aktieplaceringar (punkten 4),

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1603 såvitt den gällde ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning (punkten 3),

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2154 såvitt den gällde änd-

rad inriktning av allmänna pensionsfondens aktieplaceringar (punkten 10).

Reservationer hade avgivits

1. beträffande undersökning rörande allmänna pensionsfondens aktieplaceringar av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1603 punkten 4 hos regeringen begärde att 1968 års kapitalmarknadsutredning gavs i uppdrag att undersöka verkningarna av allmänna pensionsfondens hittills gjorda aktieplaceringar,

2. beträffande ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1603 punkten 3 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,

3. beträffande ändrad inriktning av allmänna pensionsfondens aktieplaceringar av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2154 punkten 10 hos regeringen begärde förslag till ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i enlighet med vad reservanten anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell samt fru Hambraeus och fru Oskarsson (samtliga c),

2. av herr Andersson i Örebro (fp).

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! För första gången har riksdagen i år att ta ställning till en redovisning för verksamheten inom allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse. Redovisningen kom sent fram. Utskottet uttalar önskemålet att regeringen under kommande år skall finna en form för att informera riksdagen på ett tidigare stadium.

Beträffande resultatet av fjärde fondstyrelsens aktieköp under 1974 noterar utskottet att deklaraionsvärdet vid årets slut i alla fall utom ett var lägre än anskaffningsvärdet. För oss moderater är det intressant att se att fjärde fondstyrelsen i ett fall skaffat sig mer än 5 % av ett bolags aktier. Det rör sig om AGA, där fondstyrelsens innehav uppgår till ungefär 6 %. Med stöd av sitt innehav satte fjärde fondstyrelsen häromdagen in en ledamot i AGA:s styrelse, närmare bestämt fondens

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelses
verksamhet*

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelses
verksamhet*

ordförande, vilket kanske inte helt var vad man tänkt sig beträffande vilken kategori som via fjärde fondstyrelsens aktieinnehav skulle kunna räkna med styrelsrepresentation.

Att fjärde fondstyrelsen redan nu, trots att verksamheten varit av begränsad omfattning, uppnått ett innehav av mer än 5 % av aktierna i ett företag ger anledning att på nytt diskutera huruvida inte ett så stort inflytande leder till maktkoncentration i det allmännas hand. Detta bör undersökas, menar vi från moderat håll, lämpligen genom 1968 års kapitalmarknadsutredning. Det är innebörden i reservationen 1 av herr Hovhammar och mig, till vilken jag ber att få yrka bifall. Vi är nog litet förvånade över att centerns och folkpartiets utskottsledamöter begränsat sig till att avge särskilda yttranden och inte anslutit sig till reservationen.

I avvaktan på sådan utredning anser vi på moderat håll att femprocentsspärren bör gälla. Det är innehållet i reservationen 2, som jag, herr talman, också ber att få yrka bifall till.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Statlig investeringspolitik kan föras utifrån två olika utgångspunkter. Den ena är att man utgår från en strävan att förändra maktförhållandena till de arbetandes fördel och att bryta de stora finansgruppernas inflytande. Den andra är att man vill bidra till att stabilisera den rådande maktstrukturen och ge dess företrädare stöd i deras utvecklingspolitik.

Det är uppenbart att fjärde AP-fonden helt är inriktad på den senare linjen. Detta antyddes redan när fonden bildades. Socialdemokraterna var då överens med det största borgerliga partiet – och folkpartiet anslöt sig till den linjen bara några månader senare – om den huvudsakliga uppläggningsen. Även topprepresentanter för storföretagen har uttryckt sin uppskattning av de stödmöjligheter som fonden erbjuder. I förbigående sagt är det något patetiskt när moderaterna tror att de för det s. k. fria näringslivets talan när de är emot den här typen av investeringar. Det är inte så att storkapitalets företrädare har någonting emot det, tvärtom. Det är också något patetiskt när man tycker att 5 % aktieinnehav är ett uttryck för maktkoncentration, men 80 % aktieinnehav i Wallenbergstiftelsernas hand inte är maktkoncentration.

Vpk har i det här sammanhanget hävdad den motsatta linjen. Vi har menat att någon förändring av maktförhållandena inte kunde påräknas så länge aktieköpen totalt var betydligt mindre än ett enda års tillväxt av det samlade börskapitalet. Vi har också hävdad, att medlen borde användas företrädesvis för att utveckla industrier och produkter, vilka var socialt angelägna men som storförfinansen var ointresserad av. Detta hade givit de bästa långsiktiga sysselsättningseffekterna. Det hade också kunnat skapa en växande sektor inom ekonomin vars utveckling inte var bunden vid storförfinansintressena.

Nackdelarna med det nuvarande sättet att använda fjärde fondens medel är, som vi ser det, främst följande:

1. Man har köpt och kommer att köpa poster, som representerar underordnade delar av varje enskilt storföretag. Staten och löntagarna står alltså till tjänst med riskkapital, som behärskas av majoritetsintresset i storföretagen. Fjärde fonden får en aktieportfölj, vars röstvärde ligger under vad en privat storaktieägare åtnjuter för motsvarande investering.

2. Genom att underordna satsningarna under rådande företagsstruktur kan man aldrig påverka företagets investeringspolitik eller produktutveckling. Man kan heller inte – vilket är betydelsefullt – påverka företagets investeringar regionalt.

3. Fondmedlen ger privatföretagen ökat riskkapital. Men den vinst och den uppbyggnad fondmedlen är med och skapar har staten och de arbetande ingen kontroll över. Man kan t. ex. aldrig hindra, att vinsten genom olika dispositioner förs över till helt andra delar av en stor privat koncern och används för helt andra ändamål än vad de arbetande och eventuellt fondstyrelsen tänkt sig.

4. Man har ingen kontroll över att de vinster fondmedlen hjälpt till att skapa inte förs ut över landets gränser. De intäkter som blivit följden av en statlig investering kan mycket väl hamna i filialföretag i Brasilien, inom EG-området eller i Sydafrika. Löntagarna får slussa in sina pengar i företaget men kan få uppleva att i stället för att säkra sin egen sysselsättning får de bara bidra till att anställa fler svältavlönade människor i São Paolo eller i Johannesburg.

Vpk kan inte godkänna en sådan användning av pengar som de arbetande människorna har tjänat in. Vpk förordar att fondmedlen används för att bygga upp nya industrier eller skaffa ett dominerande inflytande i vissa av de nuvarande. Det skulle möjliggöra ett verkligt grepp på den långsiktiga investeringsutvecklingen inom industrin. Det skulle möjliggöra en produktutveckling, som inte bara styrdes av storfinans- och reklamintressena. Det skulle möjliggöra en ändrad maktstruktur och möjligheter till reellt inflytande för de arbetande. Deras skapande förmåga och deras ansvar skulle komma fram. De patriarkaliska och halvmilitära befäls- och maktformerna i näringslivet skulle då få konkurrens av en växande sektor med ett delvis alternativt ekonomiskt tänkande och med början till arbetarstyrda företag. Det skulle möjliggöra en utvecklingsplanering på längre sikt inom industrin. Det skulle möjliggöra en medveten regionalpolitik.

Herr talman! I en tid när de borgerliga krafterna är starka nog att t. o. m. med lottens hjälp få stora delar av regeringens finansplan underkänd – då hade det varit bra om de båda arbetarpartierna hade kunnat enas om en sådan politik för fjärde AP-fonden som jag här skisserat. Med klassarbete blir fonden storfinansens förlängda arm. Med arbetarpolitik blir den en spjutspets mot fätalsmakten och för arbetarstyret.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationen, dvs. reservationen 3.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag föreställer mig att riksdagsledamöterna håller mig

räkning för att jag inte på nytt tar upp en stor debatt om AP-fondsmedlens placering; vi har ju haft många och intensiva sådana här i kammaren. Jag skall nöja mig med några små kommentarer till vad som har sagts.

Det finns två typer av reservationer i det här sammanhanget. Den ena typen kommer från moderat håll och den andra från vpk. Man kan väl tycka att de tar ut varandra, att vi kommer till ett nolläge eftersom de går åt var sitt håll, men jag skall inte spinna på det temat utan i stället ta upp några detaljer.

Vad utskottet säger om den redovisning som årligen skall lämnas till riksdagen innebär en viss ändring av det beslut vi tog i fjol. Enligt det beslutet skulle redovisning lämnas i samband med budgetpropositionen, men utskottet finner att detta är ogörligt, eftersom räkenskaperna inte ser ut på det sättet att det är praktiskt möjligt. Vi rekommenderar ändå att regeringen söker möjligheter att ge redovisningen tidigare under våren i stället för i samband med kompletteringspropositionen, som nu har varit fallet. Detta är utskottet enigt om.

Jag vill sedan kommentera de moderatas reservationer, som är av två olika slag. I den ena reservationen begär man att det skall uppdras åt kapitalmarknadsutredningen att göra en undersökning av hur fondens placeringar hittills har påverkat det svenska näringslivet. Det är 230 miljoner som placeras till nyår och som den här redovisningen alltså gäller. Jag har väldigt svårt att tänka mig att det svenska kapitalistiska samhället skakas i sina grundvalar av de 230 miljonerna. De kan knappast ha haft något egenligt inflytande på den svenska aktiemarknaden och det svenska näringslivet, och därför anser vi inte att man behöver göra en sådan utredning.

Den andra reservationen gäller det gamla stridsämnet hur stor del av aktierna i varje enskilt företag som AP-fonderna skall få köpa upp. Här yrkas på en begränsning till 5 %. Till detta vill jag bara göra en enda liten kommentar. Moderaterna borde vara lika medvetna som vi andra om att det i dag finns ett enormt behov av investeringskapital i det här landet. Vi behöver investera mer, vi skall investera oss ur en dålig utrikeshandelsbalans. Varje krona som finns att investera är värdefull. Trots detta reser moderaterna ett oerhört motstånd mot de anställdas pengar. – O nej, det får inte bli för mycket av dem i näringslivet, och framför allt får inte AP-fonderna äga mer än 5 %!

Jag kan upprepa vad jag har sagt så många gånger i den här talarstolen: För det svenska privatkapitalistiska näringslivet är t. ex. multinationella pengar eller privatägda pengar inte farliga. De är bra att ha för att investera. Men se de anställdas pengar samlade i aktiefonderna, de är farliga! Dem måste man hålla kort, de får inte bli för dominerande i det här sammanhanget. Jag har nu som förut oerhört svårt att förstå en sådan doktrinär inställning, där sunda förnuftet får vika för vissa teser som man har i sitt program.

Utskottet yrkar alltså avslag på motionsförslaget och menar att vi bör kunna låta fonden köpa det antal aktier som den själv bedömer vara

vettigt.

Vpk kräver i sin reservation att pengarna skall användas på ett helt annat sätt. Man säger: "För att det skall skapas varaktigt sysselsättning och makt åt de anställda i företagen krävs ett program för direkt tillväxtfrämjande produktionsinvesteringar i form av nya statliga företag eller i varje fall företag där ett dominerande statligt inflytande kan upp-nås."

Jag kan hålla med om den satsen. Jag tror också att vi från samhällets sida måste gå in mycket mera och planera för utveckling av vissa sektorer där samhället har inflytande. Vi är redan i gång med det. Men att begära att de här pengarna skall förbehållas det ändamålet är ju att vända på hela tanken bakom AP-fondsmedlen. Man skulle kunna använda dem för att gå in i företag som redan finns, som behöver stagas upp, som kanske står inför nedläggningshot. De statliga företagens pengar kan ju skaffas på annat sätt. Det som finns i AP-fonderna är inte de enda pengarna.

Beträffande de 500 milj. kr. vi har i dag kan man nämna en sådan investering som i Stålverk 80. Även om fonden hade använt alla sina pengar till den investeringen, så är det fråga om 500 milj. kr. i en summa på 5 500 miljoner. Då får det lov att vara väsentligt mer pengar. Det finns, herr Jörn Svensson, i statuterna ingenting som förbjuder AP-fonden att också satsa pengar i statliga företag, men jag tror inte att man skall haussa upp detta.

Att vi behöver mer planering, att vi behöver veta hur vår utveckling skall se ut framöver, det kan jag hålla med om. Däremot kan jag inte vara med om att vi nu skulle fatta ett sådant beslut som det här är fråga om.

Sedan sägs det också att man skulle besluta att rösträtten för de anställda i de företag där pengarna används skall vara minst 50 %. Jag har ett minne av att när vi beslöt om detta i fjol, sades det att rösträtten i största utsträckning bör utövas av de anställda – alltså närmare 100 %. Enligt vad jag har kunnat följa av redovisningen för vad som har skett vid de bolagsstämmor som har hållits där AP-fonden har köpt aktier, har representationen från de anställda varit större än 50 %. Jag tror inte att vi skall gå tillbaka till det blygsamma önskemålet om 50 % utan att vi skall behålla den princip som finns f. n. – att det mesta av rösträtten skall ligga hos de anställda i vederbörande företag.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bekräfta vad herr Svanberg sade nu senast beträffande rösträtten vid några av de mer betydelsefulla bolagsstämmorna.

För att det inte skall föreligga något missförstånd vill jag – i anledning av vad herr Regnéll inledningsvis anförde – säga att fjärde AP-fondens årsredovisning är daterad den 23 januari och revisionsberättelsen den 4 februari. När herr Regnéll menar att man har fått årsredovisningen

med försening, så måste han väl mena att regeringen överlämnat den till riksdagen sent. Jag har därför velat erinra om när årsredovisningen förelåg från fondstyrelsen.

Sedan är det alldeles klart att det är orimligt att tänka sig att fjärde fondstyrelsen skall kunna avlämna en årsredovisning så att den kan finnas redovisad i budgetpropositionen. Budgetpropositionen fastställs före årsskiftet, och för AP-fonden, liksom alla andra fonder, sker ju revisionen under januari månad.

Man kan ju framställa önskemålet att riksdagen skulle få ta ställning till detta någon eller några veckor tidigare. Jag vet ändå inte precis vad det skulle innebära i fråga om ändrad behandling. Det som näringsutskottet föreslog i fjol – och som riksdagen godkände – var ju att fjärde fondstyrelsen varje år skulle lämna en årsredovisning, att man på det sättet skulle ge riksdagen möjlighet att få insyn i fondens verksamhet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! I förbigående vill jag säga att frågan om vilken andel av fondaktierna som de anställda skall rösta för är skäligen likgiltig när posterna är så små. Den är framför allt likgiltig när man medvetet inriktar sig på att köpa aktier som kostar mycket men som ger ett reducerat röstvärde – såsom diskuterades exempelvis i Volvo. Det är, menar vi, en felaktig linje. Man skall försöka få ut maximalt röstvärde när man så kan.

Ingvar Svanberg för ett resonemang som innebär att vpk-reservationen och moderatreservationen ungefär tar ut varandra. De kommer från motsatta håll med sin kritik, och så får vi ett nolläge. Jag vet inte vad det är han karakteriserar som noll och nolläge – om det är fjärde fondstyrelsen, sig själv eller regeringspolitiken, men det lär han väl utreda själv.

Men jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till Ingvar Svanberg: Vilken sorts filosofi har ni i grunden? Det har jag aldrig lyckats få klarhet i. Ni upplever här uppenbarligen ett dilemma. Å ena sidan är ni angelägna att försäkra de borgerliga om att här är det inte alls fråga om att störa den kapitalistiska maktstrukturen, men å andra sidan talar ni i så många andra sammanhang om hur betydelsefullt det är att de arbetandes inflytande stärks.

Då är frågan: Vilken av de filosofier som ni har vid olika tillfällen, för olika behov och inför olika intressegrupper skulle ni i grunden vilja se genomförd? Är ni samarbetspolitiker i förhållande till de borgerliga eller är ni arbetarpolitiker? Är ni för att storföretagen skall få pengar från fjärde AP-fonden, som löntagarna då har betalat in, för att kunna använda dem för verksamheter varav vinsten sedan fritt skall kunna föras ut till São Paulo eller Johannesburg eller var det svenska storkapitalet nu behagar söka de stora profitterna? Man söker ju med förkärlek dem i Brasilien, Sydafrika och liknande länder.

Är det er linje, tycker ni att det är någonting som man bör befrämja, eller menar ni att man i stället borde syfta till att försöka dämpa och

bekämpa den typen av tendenser, den typen av maktutövning? Tycker ni det senare borde ni åtminstone kunna medge att det ligger någonting i vad vpk säger här och att den linje som vi företräder ändå principiellt sett är den riktiga linjen.

Välj någon gång klart och öppet inför Sveriges arbetare mellan samarbetspolitiken i förhållande till de borgerliga och arbetarpolitiken!

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag ber att få återkomma därför att det av senare talare framförts några synpunkter som jag tycker bör kommenteras.

Jag vill påpeka för herr Ekström att vad jag sade beträffande önskvärdheten av tidigare redovisning till kammaren var inte något önskemål som jag är ensam om, utan det är en formulering som återfinns i utskottets betänkande och som vi alla står bakom. När det gäller herr Ekströms uttalande om svårigheterna att få fram uppgifterna redan till budgetpropositionen vill jag framhålla att vi i utskottsbetänkandet just påpekat detta. Vi har också sagt att uppgifterna kommer vid en alltför sen tidpunkt om de presenteras i kompletteringspropositionen. Därför hoppas vi att regeringen skall finna en form för att lämna en redovisning mellan dessa båda stationer – det tidiga dokument som vi får vid sessionens början och det sena dokument som vi får när vi är beredda att bryta upp. Jag är övertygad om att regeringen kommer att kunna tillmötesgå *utskottets* – jag understryker det på nytt – samlade önskemål när det gäller ett sådant mellanläge. Det är inte något som vi från moderat håll har varit ensamma om.

Utskottets ordförande gick in på de båda reservationer som vi moderater avlämnat. Han tyckte att de 230 miljoner som har disponerats hittills för aktieköp ger en så begränsad erfarenhet att det var för tidigt att anmoda kapitalmarknadsutredningen att se på saken. Ja, för tidigt sade väl ordföranden egentligen inte, för det skulle ju innebära ett löfte om att man i fortsättningen vore intresserad av en sådan granskning, och det är man tydligen inte.

Mot det skulle jag vilja invända, att anmodar kammaren nu regeringen att ge kapitalmarknadsutredningen ett sådant här uppdrag, så har väl, innan något blir gjort, nya placeringar hunnit ske genom fjärde fondstyrelsen, så att det belopp som skall granskas och följderna av placeringarna har fått större dimensioner än vad fallet är i dag. Kapitalmarknadsutredningen har suttit sedan 1968. Den försar inte fram med någon så hög hastighet. Mera köp torde ha kommit till stånd genom fjärde fondstyrelsen, innan kapitalmarknadsutredningen tar sig an med det uppdrag som vi förordar.

Sedan också en kommentar till vad utskottets ordförande sade beträffande vårt förnyade önskemål att begränsa investeringarna i ett och samma bolag till de 5 procenten och över huvud taget om vår inställning till aktieköp.

Vi är fortfarande skeptiska till aktieköpen. Vi anser att både principiella

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelsens
verksamhet*

och praktiska skäl talar emot dem. Man skall naturligtvis inte dra några erfarenheter av bara ett års resultat, men det är väl inte säkert att alla intressenter i sammanhanget är så glada över de placeringar som gjorts. Jag citerade också ur det eniga utskottets formuleringar det beslutet att fonden har tappat pengar på börsutvecklingen under den tid som det här gäller. Det är ingenting som man har anledning konstatera med någon sorts skadeglädje. Det ligger i verksamhetens natur när man är aktieköpare och placerare att det ibland går upp och ibland ner. Och utvecklingen från den tid då man köpte aktierna och fram till årsskiftet – som är den kontrollstation vi har intresserat oss för – har varit negativ. Man har tappat pengar, och man har haft låg förräntning, medan förhållandet varit annorlunda om man hade köpt obligationer. Då hade man haft en hög förräntning. Obligationer kan ju köpas nu med 9–9,5 % avkastning att jämföra med den väsentligt lägre avkastning man uppnår genom köp av den sortens aktier som fjärde AP-fonden har engagerat sig för.

Detta ger mig också anledning säga några ord om aktieköp kontra obligationsköp. Att köpa obligationer är ju också ett sätt att stödja näringslivet. Obligationskönen är som vi vet ganska långa, och AP-fonderna har minskat sina köp av obligationer. Detta innebär att möjligheterna minskar att få fram det kapital som behövs inte minst för att bygga ut produktionsapparaten här hemma med tanke på exporten. Detta underströk både statsministern och herr Burenstam Linder i kammardebatten i går. Men man kan inte göra gällande att fjärde AP-fondens aktieköp – med undantag för den riktade emissionen till Volvo – har tillfört näringslivet något nytt. Hela det resonemanget är besynnerligt. Om man från ett håll köper aktier på börsen eller annorstädes, vilka tidigare har haft annan innehavare, så tillför man ju inte företaget vars aktier det är fråga om ett enda öre. Det innebär bara att den som säljer får likvida medel i stället för att tidigare ha haft aktier och att den som köper får mindre likvida medel och i stället får aktier i sin hand. Det företag vars aktier köps och säljs får i vanliga fall inte ens något som helst besked om transaktionen, får inte veta att t. ex. 1 000 aktier i bolaget har flyttats över från herr A till fjärde fondstyrelsen – för att här ta ett konkret exempel.

Jag finner alltså att det inte har avlossats något som helst grundskott som har minskat betydelsen av reservationerna 1 och 2, som vi har fogat till förevarande utskottsbetänkande.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jörn Svensson påstår att socialdemokraterna gör olika uttalanden. Ibland säger vi att vi med dessa aktieköp ingalunda vill störa det svenska kapitalistiska samhället, det försäkrar vi. Och ibland säger vi att med det menar vi en förändring i maktstrukturen. Och så tillägger herr Svensson: Välj någon gång och tala om vem ni vill samarbeta med och hur ni vill ha det; det kräver de svenska arbetarna!

Ja, jag skall nu inte ta upp den diskussionen igen med Jörn Svenssons horribla uppläggning, eftersom vi aldrig har sagt vad han lägger i vår mun. I stället vill jag säga att de svenska arbetarna kanske skulle vara mera intresserade av att man i det parti som Jörn Svensson företräder talade om vad man vill, om man skall samarbeta och arbeta i vår värld sådan som den ser ut eller om man vill driva något slags luftslottspolitik och säga att vi tar ingenting, om vi inte får alltsammans. Vi är bara för ett hundra procentigt övertagande. Vi kan inte samarbeta i övrigt. – Men detta har vi diskuterat så många gånger tidigare att jag inte behöver upprepa det.

Utskottets vice ordförande talade om utredningsuppdraget och om hur kapitalmarknaden har påverkats. Han sade att det var vettigt att begränsa fondens aktieinköp till 5 %. Låt mig bara konstatera att moderata samlingspartiet står kvar på samma dogmatiska ståndpunkt som tidigare: man har inte flyttat sig en millimeter.

Köp i stället obligationer! sade herr Regnéll. Det är vettigt, för det tillför näringslivet nya pengar till investeringar. Att man köper aktier på börsen för fondmedel ger däremot inte mer pengar till investeringar. Ja, det sista är riktigt, men det förra visar egentligen litet grand av bockfoten.

Sätt in pengar i de privata företagen, men akta er för att göra det som aktier, för det kan innebära att ni minskar de andra aktieägarnas inflytande i någon liten mån! – Jag tror att vi kan lämna det resonemanget därhän.

Om fonden dessutom går ut och tar hand om riktade nyemissioner, så kan det innebära att man tillför marknaden pengar, menade herr Regnéll. Jag håller med om ått pengarna inte betyder någonting på börsen: handeln där innebär bara att man flyttar aktierna mellan olika människor. Men det är följdriktigt att moderaterna säger: Köp obligationer! Låna ut pengar till företagen men inte i form av aktiekapital, för då blir det farligt!

Herr Regnéll sade att alla inte är lyckliga och glada och tycker att allt gått bra. Nej, det tror jag inte. Jag är inte speciellt lycklig och glad. Det finns säkerligen detaljer att ändra framöver – det finns mycket att ändra. Men på det hela taget har det väl ändå fungerat. Låt mig emellertid konstatera att det är oerhört små belopp som det hittills varit fråga om. Jag hoppas att aktieköpen för fondmedel på sikt skall innebära större förändringar. Jag är därför inte nu speciellt lycklig och glad. Men vi är ännu bara i början av denna verksamhet. Tack!

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Regnéll framhöll som sin mening att alla inte är nöjda och belåtna med den hittillsvarande verksamheten med aktieköp. Fjärde fonden har förlorat pengar, säger herr Regnéll. Men i nästa mening säger herr Regnéll, som den kloke bankman han är, att aktiekurser ju går upp och ned. Det är just vad de gör.

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelses
verksamhet*

Av årsredovisningen kan man finna att deklara-tionsvärdena vid sist-lidna årsskifte bl. a. på grund av en riktad emission till fjärde fondstyrelsen var lägre än inköpsvärdena. Men jag kan trösta herr Regnéll med att fjärde fondens aktieportfölj för 14 dagar sedan var uppe i ett värde som var tämligen exakt lika med inköpsvärdet, och då har jag även räknat med den riktade emissionen från Volvo.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Som jag sade nyss är jag förvånad över att herr Ekström riktar sin irritation just mot mig. Jag citerade vad som sägs i utskottets betänkande i avsnitt som alla står bakom. Irritationen borde därför närmast riktas mot utskottets ordförande. Jag läser från s. 4 i betänkandet:

”Utvecklingen på aktiemarknaden har medfört att de av fondstyrelsen innehavda aktiernas deklara-tionsvärde vid årets slut i alla fall utom ett var lägre än anskaffningsvärdet.”

Jag broderade litet grand på detta, men jag tyckte jag broderade till fondstyrelsens förmån genom att understryka att så är det att leva med aktier: Ibland ser man dem gå upp och ibland ser man dem gå ned. Ibland ser man att ett köp varit oförmånligt, och ibland kan man konstatera att det har varit förmånligt. Den som är intresserad av detta har att hålla sig till utskottets text som sådan.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har nu lämnat herr Regnéll en upplysning, som bör vara värdefull även för de övriga av kammarens ledamöter. Därmed hoppas jag att även herr Regnéll är nöjd och belåten för dagen, innan vi skiljs åt från detta riksmöte.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Det hade kanske inte funnits anledning att kommentera tvisten mellan herr Regnéll och herr Ekström, om det inte hade varit för att det i utskottets betänkande står precis de ord som herr Regnéll här citerade. Det är ett konstaterande, ungefär som man säger att det är alldeles givet att 2+2 är 4.

Sedan beror det naturligtvis på vilken bedömning man gör – om man läser ut att detta är någonting väldigt farligt och alldeles på tok. Vi har i utskottet menat att det är en fullt naturlig sak att det går till på det sättet på aktiemarknaden, och vi har bara konstaterat att det såg ut så den 1 januari i år, men läs inte in i detta någon kritik mot AB Volvo! Herr Regnéll vet ju, som han själv säger, hur det är på aktiemarknaden.

Jag har bara velat säga detta och vill sluta med uppmaningen: Lägg inte in värderingar i ett sakligt konstaterande!

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 47
Avstår - 25

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 241
Nej - 47
Avstår - 25

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Allmänna pensions-
fondens fjärde
fondstyrelses
verksamhet*

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 12
Avstår - 24

§ 8 Verksamheten vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 35 med anledning av propositionen 1975:110 om verksamheten vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB jämte motioner.

I propositionen 1975:110 hade regeringen föreslagit riksdagen att på villkor som chefen för industridepartementet angett

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att

1. ikläda staten garanti för ett lån på 150 000 000 kr. som Ångfartygs AB Tirfing avsåg att ta upp,

2. ikläda staten borgen för två lån till Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, det ena på 7 500 000 kr. jämte ränta och det andra på 200 203 800 portugisiska escudos jämte ränta,

3. tillhandahålla Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB en rörlig kredit av 200 000 000 kr.,

dels

4. till Förvärv av aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB på kapitalbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:2158 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. fatta principbeslut om förstatligande av samtliga privata storvarv,

2. med godkännande av det i propositionen 1975:110 föreslagna avtalet med Tirfing besluta bilda en statlig varvsgrupp med målsättning att garantera den bestående sysselsättningen på Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB (EMV) och övriga ingående enheter,

3. bemyndiga regeringen och Statsföretag AB att inrätta ett statligt rederi,

4. uttala att den nya styrelsen för Eriksbergs Mekaniska Verkstad till sitt flertal borde bestå av ledamöter valda av de arbetande,

5. uttala att flertal för de anställda i styrelserna borde genomföras även inom övriga enheter i den nyssnämnda statliga varvs-rederigruppen, 1975:2159 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) samt 1975:2160 av herrar Torwald (c) och Hörberg (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1975:110 skulle dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att

a) iklåda staten garanti för ett lån på 150 000 000 kr. som Ångfartygs AB Tirfing avsåg att ta upp,

b) iklåda staten borgen för två lån till Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, det ena på 7 500 000 kr. jämte ränta och det andra på 200 203 800 portugisiska escudos jämte ränta,

c) tillhandahålla Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB en rörlig kredit av 200 000 000 kr.,

dels till Förvärv av aktier i Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB på kapitalbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2160 angående verksamheten vid varven i Göteborg,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2159, såvitt den avsåg vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder (punkten 1),

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2159 i övrigt (punkten 2),

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2158, såvitt den avsåg etablering av ett statligt rederi (punkten 3),

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2158, såvitt den avsåg förstatligande av vissa varv och inrättande av en statlig varvsgrupp (punkterna 1 och 2),

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2158, såvitt den avsåg sammansättningen av vissa företagsstyrelser (punkterna 4 och 5).

Reservationer hade avgivits

1. beträffande etablering av ett statligt rederi av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2158 punkten 3 hos regeringen skulle anhålla om åtgärder för etablering av ett statligt rederi,

2. beträffande förstatligande av vissa varv, m. m. av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:2158 punkterna 1 och 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten uttalat om förstatligande av samtliga privata storvarv och bildande av en statlig varvsgrupp,

3. beträffande sammansättningen av vissa företagsstyrelser av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:2158 punkterna 4 och 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört om sammansättningen av styrelserna för Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB och andra statliga varvsföretag m. fl.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell samt fru Hambræus och fru Oskarsson (samtliga c).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vi lever i en tid när människorna i stigande grad ställer frågor – därför att de är kritiska, tvivlande eller osäkra. Det kan gälla frågor som berör världens framtid lika väl som frågor om den personliga existensen.

I dag vilar över kammaren de frågor som kommer från tusentals arbetarhem i Göteborg. Vad sker med Eriksberg? Vad skall hända med jobbet i sommar? Vem får gå och vem får stanna? Hur länge räcker nådatiden för dem som får stanna?

Arbetarna i Göteborg måste i dag få klara svar på sina frågor. Utskottsbetänkandet lämnar alltför många av frågorna obesvarade. Vi är skyldiga arbetarna bättre besked. Vi vill därför från vpk få en närmare belysning av fem olika avsnitt i varvsfrågan.

Den första frågan gäller inställningen till sysselsättningen och i samband därmed synen på varvens allmänna utveckling.

Nu säger utskottet, med åberopande av varvskommissionens mening, att sysselsättningen vid Eriksberg måste skäras ner – även om ett statligt övertagande kommer till stånd. Först skall 1 500 man få gå. Sedan skall ytterligare 1 000 man gå, så att sysselsättningen pressas ner till 3 000. Inte heller denna nivå – på 3 000 – vill man garantera. Den sägs i betänkandet skola gälla bara "större delen av år 1977". Men då kommer ju frågan: . . . och sedan då? Vad är det sedan för svåra problem som industriministern antyder? Skall det bli total avveckling? Varför säger man då inte klart ut att den risken finns? Oklarheterna hopar sig. Vad som krävs här i kammaren är ett klart besked, så som vpk har efterlyst det, ett besked ifall Eriksberg på sikt är tänkt att få överleva eller ej.

Den andra frågan gäller bakgrunden till synen på Eriksbergs framtid. Hur ser man på varvsindustrins långsiktiga utveckling? Och vilken plats ger man Eriksberg däri?

Även här är regeringens och utskottets syn minst sagt dubbeltydig. Nu är man både från regeringen och från redarkapitalet mycket noga med att tala om de dystra sjöfartskonjunkturerna. Man understryker hur allvarliga följder för varven som kan komma av en nedgång i sjöfarten. Men varför driver man denna synpunkt så hårt? Varför tar man fram den just på tal om Eriksberg?

Det märkliga är nämligen att delrapporten från industristrukturutredningen, SOU 1974:11, redovisar en helt annan syn. Där konstaterar man, att den årliga ökningen i varvsindustrins produktionsvolym 1970–1973 varit 7,8 %, dvs. dubbelt så hög som inom industrin i övrigt. Man säger också i utredningen att varvens ineliggande orderböcker ger vid handen en bestående produktionsökning på 8–10 % per år t. o. m. år 1978. Arbetsproduktiviteten, som också redovisas, har efter 1960 ökat mera vid varven än inom den övriga industrin. Man räknar vidare i utredningen med en sysselsättningsökning under åren 1973–77 inom hela varvsindustrin på ca 10 %.

Då blir frågan: Varför målar man så dystert just nu, när man målade så optimistiskt i utredningen? Varför skall Eriksberg behöva mista så många arbetstillfällen om förutsättningarna inom varvsindustrin som helhet ändå är så pass hyggliga? Varför ger man så helt olika färg åt bedömningarna? Är det möjligen därför att bedömningarna skall passa helt olika politiska syften? Det kanske är så att man just nu *vill* skapa en svart bild av Eriksberg i ett psykologiskt krig som skall gå ut på att söka tvinga arbetarna att acceptera massavskedanden och i sista hand nedläggning. Jag återkommer senare i mitt anförande till denna fråga.

Nu kanske det kan sägas att det har inträffat oförutsedda försämringar i läget för varven sedan utredningen kom häromåret. Annulleringarna av tankerbeställningar har som följd av händelserna på oljemarknaden blivit ett avsevärt problem. Det är klart att det är ett problem och blir det än mer ifall t. ex. Suezkanalen öppnas. Men å andra sidan låter det inte helt naturligt att återropa detta just i fallet Eriksberg. För det första är det ju så – vilket ibland har anförts som kritik mot Eriksberg – att man där har en annan produktionsinriktning, åtminstone delvis, än vid andra storvarv. Man har en mindre tankbåtsbetonad produktion. I så fall borde ju inte just Eriksberg få bära bördan av den överproduktionen på tanktonnage. För det andra: Bedömningarna av Eriksbergs svårigheter har, när de kommit från olika håll, inte speciellt tagit sikte på just dessa mer allmänna förklaringsgrunder som överproduktion på tanktonnage och sjöfartsproblem på grund av oljemarknadens rubbningar.

Tvärtom! I Veckans Affärer har verkställande direktören Blennow och f. ö. tidskriften Veckans Affärer själv i en art. lutande kritik tagit sikte på helt andra huvudförklaringar till Eriksbergs kris – främst valutaförluster. Men man får väl ändå bestämma sig i analysen – vad har varit huvudorsaken till Eriksbergs kris? Svaret på den frågan måste ju i hög grad avgöra synen på Eriksbergs framtid. Om det är så som Blennow säger att huvudorsaken varit valutaförlusterna – ja, då är det ju fråga om en mer renodlad likviditetskris, och med tillräcklig ekonomisk förstärkning blir man då flott och kan arbeta vidare. Men om det är krisen för det stora tonnaget och sjöfartsutvecklingen i allmänhet som ligger bakom som huvudorsak – då kan man ju få en helt annan bedömning. Här råder oklarhet. Och oklarheten ger utrymme för spekulationer om syftena från statens sida.

Det undgår nämligen ingen iakttagare – även om man är lekman – att just sätten från olika håll att teckna problemens bakgrund växlar, beroende på vem man frågar. Eriksbergs ledning trycker ganska hårt just på bankrörelsen och valutatransaktionerna som orsak. Från andra storvarv och från varvskommissionen trycker man vida mer på tankkrisen och sjöfartskonjunkturen. I dagspressens bedömningar, för det tredje, är man i regel avvaktande i fråga om sjöfartskonjunkturen. Dagens Nyheter kommer med den intressanta åsikten att det varit alldeles rätt av Eriksberg att *inte* som andra varv göra sig så beroende av stora tankers. Jag redovisar bara de här mycket olikartade bedömningarna av bakgrunden till krisen utan att ta ställning till vad som är riktigt eller inte.

Men uppenbart är att här är det något som inte stämmer. Bedömningarna växlar, som vi ser, med vilket intresse som ligger bakom dem. Redarkapitalet har en annan bedömning än den lokala Eriksbergsledningen och de ekonomiska skribenterna. Detta är intressant.

Arbetarna på Eriksberg har ett självklart intresse: att rädda sysselsättningen. Redarkapitalet, som styr storvarven, har ett annat huvudintresse: att rädda sig självt från en fruktad större kris. Och hur kan det ske? Ett led i en sådan räddningsoperation kan vara att skära ned den samlade svenska varvskapaciteten. Från varvs- och rederihåll har detta f. ö. sagts rakt ut. Det sades bl. a. vid en föredragning i näringsutskottet.

Och i så fall, om det är det som redarkapitalet strävar efter, kommer Eriksbergsaffären i ett speciellt ljus. Då kan man alltså överlåta Eriksberg åt staten och låta staten sköta nedskärningen av varvskapaciteten. Då kan man låta tankerkrisens följder gå ut över det varv som varit minst tankerinriktat. Då kan man ta över från de privata storvarvens sida den icke tankerinriktade marknad som Eriksberg har och har haft.

Och därmed kommer vi till den tredje frågan: Vilken roll tänker staten spela i Eriksbergsaffären? Staten har en chans att framträda som Eriksbergs räddare. Staten kommer säkert att ge just räddarens bild av sig själv i arbetarnas ögon. Men frågan är om räddaren redan bär bödelsyxan bakom ryggen. Frågan är om det just är statens avsikt att låta Eriksberg bli föremål för den inskränkning i varvskapaciteten som redarkapitalet kräver. Den svävande texten när utskottet kommer in på vad som skall hända i slutet av 1977 ger inget besked. Det är rimligt att kräva besked här i kammaren: Skall staten vara avvecklare eller skall staten vara förnyare? Skall regeringen vara arbetarnas företrädare eller skall den vara redarkapitalets?

Den fjärde frågan gäller Eriksbergs förhållande till Lisnavevarvet. Det lär vara så att Eriksberg, om man inte kan uppfylla sitt samarbete med Lisnave, löper risken att få betala stora skadestånd till portugiserna. I utskottsbetänkandet finns antydningvis sagt, att utfallet av resonemangen med portugiserna kan som en faktor påverka statens engagemang. Vad är meningen med detta? Det kan ju helt krossa Eriksberg. Det öppnar faktiskt, vad jag kan förstå, frestelsen för Tirfing, Eriksbergs nuvarande ägare, att via en konkurs t. ex. komma ifrån förpliktelserna till portu-

giserna. Det kan bli billigare att offra arbetarna och låta hela företaget falla inom kort, än att ta en dyr uppgörelse med Portugal. Och om portugisernas skadeståndsanspråk är, som det sagts, rättsligt oantastliga i den tänkta situationen, hur kommer ett statsägt Eriksberg att agera? Har man den målsättningen att honorera sina förpliktelser eller söker man också där en manöver för att komma ifrån dem? Jag ställer frågan därför att det i näringsutskottet faktiskt öppet antytts att det senare vore en möjlighet.

Den femte frågan, slutligen, blir av sammanfattande natur. Den måste klaras ut för att arbetarna i Göteborg skall få besked. Den berör regeringens långsiktiga syn på varvsindustrin. När man hör signalerna från redarkapitalet, när man hör talet om att skära ner varvskapaciteten, då måste man ställa den frågan. Det talas annars så mycket om nödvändigheten av en samordning av hela planeringen för varvsindustrin. Men frågan gäller i och för sig inte det, utan frågan gäller vilken målsättning som skall ligga i botten för en sådan samordning. Delar regeringen redarkapitalets önskingar och tänker regeringen förespråka en framtida konstruktion av varvsindustrin som går redarkapitalet till handa?

Vi skall se bakgrunden när vi tar ställning till redarkapitalets strävan att trappa ner varvsindustrin. Sedan 1955 har den japanska varvsindustrin gått fram som en ångvält över världsmarknaden. Den har gått fram från 10 % till 50 % av produktionen i den kapitalistiska världen. Den har i dag 62 % av inläggande order, räknat i tonnage. Men trots denna enorma japanska frammarsch har svensk varvsindustri under den här perioden hävdat sig. Den har hela tiden bevarat nästan samma andel, 9–10 %, av produktionen i den kapitalistiska delen av världen. Den har i dag nära 11 % av orderstocken. Den har naturligtvis på ett olyckligt sätt koncentrerat sig på tankers och export, men den har dock hävdat sig. Den har icke behövt uppleva de svåra bakslag som japanerna har lyckats tillfoga Västtyskland och Storbritannien.

I ljuset av den positionen måste man fråga: Skall man då för den svenska varvsindustrins vidkommande göra en reträtt, som skär ner den svenska kapaciteten radikalt? Skall man inrikta sig på massavskedanden? Och skall man lägga ner det varv, som dock har en specialinriktning av delvis annat slag än den som drabbas av rådande läge på tankmarknaden?

Vi i vpk menar att det skall man inte. Vi fordrar att arbetarna på Eriksberg och Lindholmen får garanti för sin sysselsättning. Vi accepterar inga massavskedanden. Vi accepterar inte att redarkapitalet skall få bestämma förutsättningarna för Eriksbergs och varvsindustrins framtid. För varvens långsiktiga utveckling måste tas ett politiskt ansvar. Det kräver brytande av redarkapitalets makt, och i väntan på denna målsättning – ett totalt övertagande från statens sida av varvsindustrin – bör en statlig varvs- och rederigrupp bildas. Det är vårt program, som närmare kommer att utvecklas av herr Hallgren i den fortsatta debatten. Vi vet också, att lönekostnader, produktivitet och yrkeskunskap, mer än kanske på

många andra håll, bildar ett fundament för varven. Vi vet hur de arbetande vid Eriksberg känner för sitt varv. Om staten tar över – det är också ett krav från vår sida – bör de arbetande därför ges majoritet i styrelsen. Ta i anspråk deras solidaritet och initiativ! Låt dem i ett rekonstruerat Eriksberg aktivt vara med och kämpa med makt att forma en del av sin framtid.

Om vi känner varvsarbetarna rätt, så kommer deras gensvar på en offensiv arbetarpolitik av detta slag att överträffa allas förväntningar.

Jag yrkar bifall till vpk:s samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Den kris som uppstått vid Eriksbergs Mekaniska Verkstad i Göteborg är, föreställer jag mig, väl känd för kammarens ledamöter. Jag behöver därför inte närmare ingå på orsaker och anledningar till krisen.

Det var redan för nu i det närmaste ett år sedan som vi blev uppmärksamgjorda på att företaget var på väg in i en kris. Vid de kontakter som utvecklades mellan industridepartementet och företaget kom man i början av 1975 fram till att företaget skulle komma att hamna i en akut likviditetskris under maj och juni om ingenting gjordes.

Det var mot denna bakgrund som industridepartementet i början av februari tillsatte en analysgrupp, som redan den 21 februari avlämnade sin rapport.

Redan samma dag tillsatte regeringen en kommission med uppgift att utreda förutsättningarna för en rekonstruktion av företaget. Kommissionen avlämnade sin första rapport den 30 april.

Av tidsskäl fick man inrikta sig på att finna en temporär lösning av krisen vid varvet. Kommissionen har under den korta tid den verkat gjort ett utomordentligt arbete. Det erkännandet måste man ge den. Det är detta förslag som ligger till grund för propositionen 110.

Från samhällets sida gäller det givetvis i första hand att så långt möjligt trygga sysselsättningen för varvets i runda tal 5 500 anställda. Härtill kommer omkring 500 entreprenadanställda, varav man har anledning misstänka att en mycket stor del är s. k. grå arbetskraft. Även om omtanken om de anställda och deras sysselsättning är den viktigaste faktorn för samhället, kommer också den svenska varvrörelsens renommé in i bilden. Skulle Eriksbergs Mekaniska Verkstad göra konkurs kommer detta även att skada de andra svenska varvens anseende internationellt och troligen också en del av vår övriga exportindustri. Det är därför ur flera synpunkter angeläget att man från samhällets sida gör vad som är möjligt för att rädda företaget.

Företagets orderstock är dock sådan efter de avbeställningar som gjorts att den måste förstärkas ganska snabbt om sysselsättningen skall upp-

rätthållas i någorlunda omfattning. Frågan blir därför om stödbeställningar kan skaffas. I den varvskonjunktur som nu råder verkar detta inte vara en lätt uppgift.

I det förslag till uppgörelse mellan staten och ägaren till Eriksbergs Mekaniska Verkstad, Ångfartygs AB Tirfing, som föreligger, har överenskommelse träffats om att Tirfing på Eriksberg skall låta bygga två fartyg enligt vissa fastställda priser.

Tirfing har också gått med på att lämna ett koncernbidrag till Eriksberg om 225 milj. kr. – detta givetvis för att underlätta möjligheterna för företaget att fortsätta sin verksamhet. Redan nu står det dock helt klart att om verksamheten kommer att fortsättas, så behöver arbetsstyrkan under det närmaste året krympas med omkring 1 500 personer. Det är uppenbart att en reduktion av arbetsstyrkan så långt möjligt och i första hand bör gå ut över entreprenadföretag och den grå arbetskraften. Men situationen är detta till trots långt ifrån munter. Sysselsättningsmöjligheterna och varvets möjligheter att fortsätta sin verksamhet är också förknippade med vissa redares önskan att få annullera sina fartygskontrakt.

Och en annan sak som komplicerar bilden är det avtal som Eriksberg har med Lisnavevarvet i Portugal. Detta avtal är av den omfattningen att det kan rycka undan hela grunden för fortsatt drift vid Eriksberg. Det är som bekant här fråga om ett långtidsavtal, som sträcker sig fram till 1979 och där Eriksberg tecknat kontrakt om stora mängder stålarbete varje år. Om man inte, som industriministern framhåller, kan nå en godtagbar lösning av denna fråga före den 30 juni i år, saknas med största säkerhet möjligheterna att åstadkomma en rekonstruktion av företaget. Utskottet understryker att det får ankomma på regeringen att före utgången av juni månad i år fatta det slutliga avgörandet i frågan på grundval av den bedömning som då kan göras på basis av nådda uppgörelser och dessas konsekvenser.

Utöver vad jag här nämnt innebär det förslag till överenskommelse som nu föreligger och till vilket vi har att ta ställning att staten ikläder sig garanti för ett lån på 150 milj. kr. som Tirfing tar upp, att staten ikläder sig borgen för två lån till Eriksberg – det ena på 7,5 milj. kr. jämte ränta och det andra på 200 203 800 portugisiska escudos jämte ränta – att staten tillhandahåller Eriksberg 200 milj. kr. i rörlig kredit samt att vi anvisar ett investeringsanslag av 1 000 kr. för förvärv av aktier i Eriksberg. Utskottet, som helt ställer sig bakom industriministerns förslag i propositionen, understryker att dessa insatser är temporära och måste efterföljas av mera långsiktiga förslag och insatser som medger balanserade produktionsförhållanden och tryggad sysselsättning på längre sikt. Vi fäster den allra största vikt vid varvskommissionens fortsatta arbete och räknar med att till nästa riksmöte bli förelagda nya förslag.

Kring de förslag propositionen presenterat föreligger fullständig enighet i utskottet. I anslutning till propositionen har väckts tre motioner, varav en från vpk. Motionen har resulterat i tre reservationer, som herr Svensson

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

i Malmö här, om också något kortfattat, pläderat för.

Man aktualiserar i reservationen 1, som vi hörde, på nytt frågan om ett statligt rederiföretag, en fråga som riksdagen har avvisat så sent som för två veckor sedan. I detta sammanhang förordar man att Statsföretag AB skall vara huvudman för det tilltänkta rederiet. Om Statsföretag skulle önska tillskapa en rederirörelse, så kan man göra detta utan att gå till riksdagen, förutsatt att man själv ordnar sin finansiering. I dagens läge har ju Statsföretag, som alla vet, så stora investeringar på gång på olika håll att man inte kan engagera sig. Dessutom förhåller det sig ju så att sjöfartskonjunkturen nu är så pass dålig att det här förslaget tidsmässigt måste sägas ligga fel. Vi vet ju att mycket tonnage ligger upplagt. Det är dessa synpunkter som har väglett utskottet när man nu avstyrker detta motionsyrkande.

I reservationen 2 föreslår man inrättande av en statlig varvsgrupp och ett förstatligande av de övriga storvarven. Den varvskommission som arbetar sysslar bland mycket annat också med varvsindustrins struktur och produktionsförhållanden. När kommissionen gjort sina vidare överväganden kommer riksdagen att få ta del av detta material. Att i detta sammanhang, då vi har att lösa en aktuell krisfråga, ta upp spørsmålet kan vi inte finna vara lämpligt.

Frågan om de anställdas ställning i bolagsstyrelsen aktualiseras, som vi hört, i reservationen 3. De anställdas medverkan i det arbete som nu pågår vid Eriksberg menar vi är en självklarhet. Uppenbart skall de vara med och diskutera allt som gäller såväl planering som anpassningsåtgärder och också delta i genomförandet. Men att representationen i styrelsen nu och i detta fall skulle ändras i förhållande till vad som gäller i andra sammanhang kan det näppeligen finnas skäl till.

I det särskilda yttrande som fogats vid betänkandet och som bygger på motionen 2160 diskuterar man vissa detaljer främst berörande Lindholmens Varv, som är en del av Eriksberg. Det kan inte vara rimligt att riksdagen går in och presenterar förslag till hur vissa detaljer i detta besvärliga komplex skall lösas. Varvskommissionen har presenterat fem olika alternativ för frågans lösning på sikt. Om något av dessa blir den slutliga lösningen eller om det blir en kombination av dessa eller eventuellt andra förslag som kan anmäla sig under frågans handläggning, ja, det kan vi i dag inte uttala oss om.

Herr talman! Hur denna mycket komplicerade fråga, som gäller nära 6 000 människors sysselsättning vid Eriksberg i Göteborg, slutligen kan komma att lösas kan vi i dag inte ge besked om. Vad vi kan göra är att målmedvetet arbeta för att göra det bästa möjliga av situationen i dagsläget samt sköta de förhandlingar som förestår och de andra frågor som söker sin lösning på ett sådant sätt att sysselsättningen för de anställda så långt möjligt säkras. Alla vi som här i riksdagen har haft att ta ställning i denna fråga har haft ett enda mål för ögonen, nämligen att klara sysselsättningen för de anställda. Jag är övertygad om att det bemyndigande vi genom beslutet i dag ger regeringen innebär att man

också från det hållet kommer att göra allt som står i mänsklig makt för att lösa problemen. Genom de initiativ regeringen redan har tagit har man bevisat att man inte lämnar någonting åt slumpen, och det kommer man inte heller att göra i fortsättningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona talar så vacker om att utskottets främsta mål är att rädda sysselsättningen. Men det förslag som man lägger fram och som man i nästa minut pläderar för här är just vad vi inriktar våra frågor på, för det förslaget går ju ut på avskedanden i stor skala. Det ger icke ens någon garanti för de 3 000 som blir kvar under senare delen av 1977; om det säger man ingenting. Det är just den frågan som måste besvaras, för man kan inte framställa sig som en sysselsättningens räddare när man samtidigt skriver under att massavskedanden är nödvändiga och med en beklagande axelryckning konstaterar att de här tusentals människorna skall få gå.

Varför är massavskedanden egentligen nödvändiga? Det var ju inte så, att det inte fanns pengar i Tirfing att sätta in i Eriksberg. Det fanns ju pengar till den stora Incotransinvesteringen i Holland. Då var det ingen brist på pengar.

Det har också sagts – som jag nämnde – att förlusterna på valuta-spekulationer var en av huvudorsakerna till det svåra läget för Eriksberg. Men då skall man klara ut det och inte anföra helt andra skäl. Det sägs vidare att det har blivit svårigheter genom att redarna har annullerat order på Eriksberg, men det talar ju just för ett statligt rederi – och ett sådant bör ses som ett projekt på längre sikt i det här fallet.

Det går inte att göra som herr Bengtsson. Han säger först att ett statligt rederi behöver vi inte syssla med här, för det kan komma till stånd ändå om Statsföretag vill, och i nästa minut konstaterar han att Statsföretag inte vill, för man anser sig inte ha pengar inom sin ram. Då skall givetvis riksdagen och regeringen träda in för att ett statligt rederi skall komma till stånd. Herr Bengtssons bäge argument slår på ett ytterst elegant sätt ihjäl varandra.

Sedan använder man affären med Lisnavevarvet som ett argument för att eventuellt inte alls göra någonting. Broströmskoncernen gjorde denna investering under fascisttiden, men under den nuvarande portugisiska regimen, när arbetarna har börjat få mera makt i Portugal, är den inte så intresserad av att fortsätta. Låt Broströmskoncernen bära följderna! Kräv att den tar över ansvaret gentemot portugiserna, för det skall icke Eriksberg och Eriksbergsarbetarna enligt vår mening bära.

Till sist, herr Bengtsson: Jag tror att det vore skapande politik i stället för passivitetspolitik att ge de arbetande ett avgörande inflytande i form av styrelsrepresentation i Eriksberg. Det skulle vara en satsning på det engagemang och den lojalitet som de känner för sitt företag – icke för

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

Broströmskoncernen och redarkapitalet, men för sin arbetsplats, för varandra, för Göteborg, för varvsindustrin och för landet.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö pläderar för att vi nu i dag skall lämna garantier för att inga som helst avskedanden skall behöva ske vid Eriksberg. Jag kan försäkra herr Svensson att ingen skulle vara gladare än jag, om vi hade kunnat lämna de garantierna. Men man kan ju ändå inte fly undan den verklighet som vi lever i.

Nu håller man på att förhandla, och man håller även på att se sig om för att försöka skapa nya sysselsättningstillfällen. Med den orderstock varvet har är det inte möjligt att sysselsätta de omkring 6 000 personer som är anställda vid företaget i dag. Om konjunkturen på detta område snabbt kan förbättras, är det väl inte uteslutet att man helt kan klara situationen. Men som jag nämnde i mitt tidigare anförande är det också en rad andra komponenter som ingår i spelet för att det hela skall gå ihop.

Det kan ju inte vara särskilt meningsfullt att försöka fortsätta som om ingenting hade hänt och räkna med att plocka hem de mängder av stålprodukter som framställts nere i Portugal, om man inte kan placera dem i fartyg som går att sälja. Även herr Svensson i Malmö måste väl vara medveten om hur konjunkturen ser ut för sjöfartens vidkommande. En mycket stor del av framför allt tanktonnage ligger ju upplagt, och detta talar sitt tydliga språk.

Men jag är som sagt övertygad om att det med den fullmakt, som vi kommer att ge regeringen genom det beslut vi i dag fattar, skall bli möjligt att lösa problemet med anställningen för de allra flesta av de vid Eriksberg nu anställda.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart, herr Bengtsson i Landskrona, att politiska garantier uttrycker vilja och inte alltid hundra procentig förmåga – det är jag medveten om. Men vi kräver med vår garanti att ni här i riksdagen och i regeringen skall acceptera den sakbedömning av varvsindustrins förhållanden som t. ex. framförs i industristrukturutredningen, som är en officiell statlig utredning, och att ni icke utan vidare skall acceptera redarkapitalets pessimistiska bedömningar, som för tillfället förs fram och som har ett uppenbart taktiskt syfte.

Vi kräver också att ni inte skall låta lura er av det förhållandet att Tirling har försummat investeringar i Eriksberg, som kanske borde ha varit gjorda, samtidigt som man visat sig ha stora möjligheter till investeringar utomlands.

Vi kräver dessutom att ni inte skall gå redarkapitalet till handa genom att ständigt anföra sjöfartskonjunkturen som en orsak till att det måste bli massavskedanden vid Eriksberg, när det dock i helt andra sammanhang och från Eriksbergsledningen själv har sagts att det icke är sjö-

fartskonjunkturen och icke förhållandena på tankmarknaden som är huvudorsaken utan förlusterna på valutatransaktionerna. Om det är förlusterna på valutatransaktionerna som är orsaken, då ligger ju problemet onekligen till på ett annorlunda sätt. Man måste bestämma sig i analysen för vad som har varit huvudorsaken och handla i enlighet med det.

Vi vill också att ni skall ta ställning till den långsiktiga syn som man på statligt håll bör ha på varvsindustrin och dess framtid. Är vi anhängare av den syn som redarkapitalet nu söker pressa fram, nämligen att varvskapaciteten, trots de framgångar som den svenska varvsindustrin kunnat nå i förhållande till den järnhårda japanska konkurrensen under snart 20 år, skall trappas ned? Skall man ge upp den position som man dock har lyckats hävda, i motsats till många andra västerländers varvsindustri, och gå redarkapitalet till mötes genom att trappa ned varvsindustrins samlade kapacitet? Och skall man göra det på ett sådant sätt att just Eriksbergs varv skall få betala följderna, så att det blir så mycket som möjligt över åt de privata storvarv som blir kvar? Det menar vi är felaktigt. Det menar vi är att låta locka sig in på en syn som inte bygger på en självständig bedömning från statens sida utan som alltför osökt accepterar redarkapitalets tillfälliga önskningsar. Så kortsiktigt bör vi inte se problemet. Vi bör se det mer ur långsiktig synpunkt, ur landets synpunkt och ur de arbetandes synpunkt.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö säger att vi inte skall acceptera redarkapitalets synpunkter på detta område och låta oss lurats och lockas av dem. Vi är inte så blåögda, utan vi kan själva bilda oss en uppfattning om hur förhållandet på den här marknaden är.

Som framgår av propositionen – jag framhöll också detta i mitt tidigare yttrande – har inte Ångfartygs AB Tirfing sluppit så billigt undan ändå som herr Svensson försöker göra gällande. Företaget har fått finna sig i att lämna ett betydande koncernbidrag till Eriksberg, som jag nämnde, och har också fått lov att för att säkra sysselsättningen – i alla fall delvis – teckna kontrakt på ytterligare två nya båtar som placeras vid Eriksberg.

Det är riktigt som herr Svensson säger: Vi har duktiga skeppsbyggare i det här landet, och vi har trots en besvärlig konjunktur stundtals – vi vet att det går i vågor – lyckats hävda oss och behålla vår marknadsandel. Jag hoppas att svensk varvsindustri skall kunna göra det också för framtiden. Det finns många framsynta och duktiga människor på det här området som – det är jag övertygad om – kommer att medverka till att så blir fallet. Från vår sida kommer vi naturligtvis att göra vad vi kan för att de som i dag är sysselsatta inom svensk varvsnäring skall kunna vara det också i fortsättningen.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Svensson i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Den fråga vi i dag diskuterar rör i första hand en kortsiktig lösning på Eriksbergsvarvets akuta finansiella problem. Men man måste ha klart för sig att detta endast är en delfråga, och det har ju också framgått av den tidigare debatten här i dag. Den s. k. 1975 års varvskommission har ju nu ett fortsatt mandat att analysera Eriksbergsvarvets långtidsproblem. Som kommissionen redan observerat är det oundgängligt att i denna analys frågan om Eriksbergsvarvets ställning inom svensk varvsindustri, dvs. hela den svenska varvsindustrins framtida konstruktion och målsättning, kommer upp.

Mot denna bakgrund är det minst sagt förbluffande att varvskommissionen fått den sammansättning den nu har. Det förefaller ganska orimligt att två konkurrerande varvschefer skall döma över eller i varje fall framlägga väsentliga synpunkter på ett tredje företag utan att detta företag är företrätt i kommissionen. Göteborgs stad har också utan framgång skriftligen begärt att få utse en representant i kommissionen.

När det nu i fortsättningen gäller att granska varvsindustrins totala problem vore det naturligt att tillsätta en på andra grunder sammansatt kommitté.

Det är inte första gången som frågan om de svenska varven är uppe till diskussion, däri inbegripet behandling i riksdagen. Vi har tidigare haft kriser i både Uddevallavarvet och Götaverken. Det enda riktiga är också därför att betrakta den nuvarande krisen som ett utslag av de allmänna problem som föreligger beträffande varvsindustrin. Att problemen sedan för olika varv alla haft sin speciella karaktär ändrar inte på detta allmänna omdöme.

När man nu diskuterar varvsproblematiken kan det vara lämpligt att dela upp den i två huvudkomponenter: dels varvsrörelsen i mera inskränkt mening – produktion, efterfrågan osv. –, dels en mera finansiell del. Men det är självklart att beröringspunkterna är många och att de som jag närmast skall utveckla också betingar varandra.

Den centrala frågan för varvsindustrin är självfallet behovet av tonnage i världen – en fråga som t. ex. herr Svensson i Malmö inte alls gick in på i sin analys. Och när jag säger världen har jag därmed också framhållit i vilken eminent utsträckning varvsindustrin är en internationell företeelse. Det är intressant att titta tillbaka på tidigare utredningar, såväl svenska som utländska, både på den privata och på den offentliga sidan. Bedömningarna av industrins framtid har inom ganska korta tidsintervaller varierat på ett något förbluffande sätt. Ännu så sent som i statsverkspropositionen 1974 konstaterades att det i början av 1973 var klart att den svenska varvsindustrin skulle komma att gå en relativt expansiv tid till mötes. Jag vill tillägga att detta konstaterande gjordes i anslutning till uttalanden från industrins sida. I dag är uppenbarligen läget helt annorlunda. Den utlösande faktorn har varit oljekrisen 1973–1974. Den tidigare optimistiska tron på en ständigt ökad oljekonsumtion och därigenom ökat tonnagebehov har brutits. Till detta kommer vissa andra

faktorer av betydelse, t. ex. Nordsjöoljans lägre krav på tonnage.

I en japansk utredning har man gjort den pessimistiska analysen, att om den ekonomiska tillväxten i världen stiger med 3 % per år och om ända upp till 30 % av ineliggande fartygsbeställningar avbeställs, så behöver det ändå inte beställas ett enda tankfartyg på tio år för att fylla världens oljetransportbehov. Även om denna analys skulle vara väl pessimistisk synes det uppenbart att världens varvsindustri, särskilt i vad gäller tanktonnage, för en överskådlig framtid måste skäras ned betydligt. Det är ett faktum som också herr Svensson i Malmö borde tänka på. För ett land som Sverige, som f. n. svarar för omkring 8 % av världsproduktionen av tonnage, är det oundgängligt att detta kommer att innebära ofta smärtsamma omställningsprocesser.

Vad sedan produktionssidan beträffar uttalas i kommissionens rapport stark kritik mot Eriksbergsvarvets "låga investeringstakt under ett antal år i motsats till övriga svenska storvarv". Det framhålls att under den senaste femårsperioden har varvet endast investerat 60 milj. kr. per år, och en stor del av dessa investeringar har avsett den personalsociala sidan. Investeringsprogrammen för produktionsanläggningarna sägs "knappast anses ha fyllt mer än reinvesteringsbehoven". Riktigheten och lämpligheten av dessa uttalanden kan av flera skäl sättas i fråga. Under tioårsperioden 1963–1972 var de totala investeringarna i Eriksberg 340 miljoner, i Götaverken 320 miljoner och Kockums 300 miljoner. Under denna långa tidsperiod låg sålunda Eriksbergs investeringar högst av storvarvens. Däremot är det riktigt att investeringarna under de två senaste åren har legat betydligt lägre för Eriksberg än för de två andra här nämnda storvarven.

En väsentlig förklaring till detta förhållande är att Eriksbergsvarvet när kravet på allt större fartyg blev aktuellt inte byggde ut sin stålkapacitet, dvs. sin kapacitet att bygga fartygsskrov, för att på egen hand kunna genomföra sådana skeppsbyggnadsprojekt. Man föredrog att teckna långstidskontrakt med portugisiska varv, som tillverkade hela skrov eller delar därav. Dessa skrov transporterades sedan till Eriksberg, där sammansättning och utrustning vidtog. Hade man i stället företagit de mångmiljoninvesteringar i Eriksbergsvarvet som en motsvarande utbyggnad där krävt, så hade man visserligen fått en gynnsammare investeringsstatistik, men varvets finansiella ställning skulle i dag ha varit väsentligt sämre och arbetslöshetsspöket omfattat betydligt fler människor. Jag tror att det vore mer berättigat att lyckönska Eriksberg till den gjorda bedömningen – eller i varje fall till den faktiska händelseutvecklingen – än att rikta kritik mot den. •

Sedan kanske man för ordningens skull skall nämna att s. k. produktionsinvesteringar inte automatiskt ger ett högre produktionsresultat. Götaverkschefen har nyligen i skrift klagat över att investeringarna i hans företag inte alls har givit de väntade produktionsförbättringarna. Och – vilket är minst lika viktigt – man kan också göra felinvesteringar. Om man t. ex. investerar stora belopp i dockor för jättelika tankfartyg

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

och den marknaden sedan krymper, så kan man få bittert ångra sin investering.

Härtill kommer vissa andra minst lika viktiga faktorer. Varvskommisionen nedklassar miljövården och personalens trivsel. Helt allmänt är detta en tvivelaktig bedömning och föga i linje med modern företagsideologi. För Göteborgsvarven, och detta gäller sålunda inte bara Eriksbergsvarvet – tillkommer nämligen ett annat problem. Man har under årens lopp haft stora svårigheter att rekrytera kvalificerad arbetskraft, särskilt då plåtslagare och svetsare, och detta trots att man har bedrivit en omfattande och kostsam internutbildning. De utbildade har i stor utsträckning sökt sig till andra arbetsplatser. Redan av detta skäl är miljöinvesteringar av vikt för varven för att skapa ökad trivsel där.

Varvskommisionen fortsätter sin något underliga argumentering med att hävda att "företagets egen stålkapacitet har således inte anpassats till det produktionsprogram man åtagit sig. Denna obalans i produktionen – – – har också lett till användning av s. k. grå arbetskraft som medfört betydande kostnader och andra olägenheter". Kommissionen tycks här föra ett både statiskt och fantasilöst resonemang. Eftersom det har varit vanligt att varv både byggt skroven och gjort inredningen på fartygen – men naturligtvis ofta köpt både motorer och annat utifrån – är detta den enda sunda och riktiga produktionsmetoden. Några som helst skäl för dessa kritiska synpunkter framförs inte, och jag är inte klar över vilka de skulle vara. Men just med hänsyn till den besvärliga arbetskraftssituationen vad beträffar plåtslagare och svetsare har man genom förfaringsättet undvikit att hamna i ännu svårare problem. Kommissionen har ställt problemen på huvudet. Det är inte så att den s. k. obalansen har medfört anställning av grå arbetskraft utan tvärtom så, att denna obalans har minskat behovet av grå arbetskraft. Är det departementsherrar eller konkurrerande varvschefer som här hållit i pennan? Felaktigt är resonemanget under alla förhållanden – det vet alla som något känner till läget.

Jag skall inte närmare gå in på frågan om den s. k. grå arbetskraften, vilket är ett speciellt Göteborgsproblem eller, kan man kanske säga, ett problem som med nuvarande skattelagstiftning lätt kan dyka upp i stora städer. I Malmö och Uddevalla kan man prisa sig lycklig över att f. n. icke i väsentlig utsträckning behöva brottas med detta problem. Det innebär i korthet att man vid sidan av företagets ordinarie personal för att få nödvändigt antal specialister tvingas att via entreprenadfirmor engagera tillfällig arbetskraft. Alla minns väl hur den nyblivne direktören i Götaverken, f. d. metallarbetarbasen Tengroth, vid sitt maktövertagande förklarade att han inom några månader skulle avskaffa detta anställningssystem. Det är nu flera år sedan. För några månader sedan tvingades han att i en tidningsintervju – jag tror det var i Arbetet – erkänna att det ännu inte lyckats.

Alla är emellertid överens om att det är ett system som är dyrbart för företagen och som skapar olust på arbetsplatsen genom de löne-

skillnader på grund av skatteffigel och annat som kommer i släptåg.

I detta sammanhang bör man kanske också nämna den höga frånvarofrekvensen vid Eriksbergsvarvet. Den uppgår regelmässigt till över 18 % och kommer vissa tidsperioder upp i nämare 30 %. Därigenom ligger den normalt nästan dubbelt så högt som för verkstadsindustrin som helhet. Det är självklart att dessa förhållanden har en fördrivande inverkan på produktionen. Man bör dessutom tillägga att varvsindustrin – och speciellt Eriksbergsvarvet, där utrustningsverksamheten efter hand blivit mer betydelsefull – är mindre kapitalintensiv, dvs. kräver förhållandevis mer arbetskraft i förhållande till eget kapital, än verkstadsindustrin som helhet.

Slutligen vill jag beträffande produktionssidan framhålla det för varven besvärande system som gäller, nämligen att fartygskontrakt nästan alltid tecknas i fasta priser utan glidklausuler beträffande löner och råvarupriser. Detta har varit en av de väsentliga orsakerna till varvens svårigheter. Härmed är jag inne på det andra huvudproblemet beträffande varven, nämligen den finansiella sidan.

Man kan konstatera att under senare år själva rörelseresultatet varit ganska dåligt vid bl. a. Eriksbergsvarvet. Den finansiella sidan har emellertid skötts på ett sådant sätt att icke obetydliga nettovinster uppstått.

Genom framför allt japanernas uppträdande på skeppsbyggarmarknaden under 1950-talet har den finansiella strukturen för varvsverksamheten fått en väsentligt ändrad karaktär. Fartygen säljs, som jag nyss framhöll, huvudsakligen i fasta priser. Fartygsköparnas krav på krediter och konkurrensen mellan varven har medfört allt längre kredittider. Detta ställer varven inför svåra finansieringsproblem.

Det är självklart att övergången till allt större tonnage i enorm omfattning ökar dessa finansieringsproblem. Ett stort tankfartyg kostar i dagens läge omkring 300 milj. kr. Det är normalt omöjligt för ett varv att på egen hand klara en sådan kreditgivning. Varven tvingas därför att i sin tur ta upp lån, s. k. refinansiering.

I ett litet land som Sverige – men det gäller även åtskilliga betydligt större länder – räcker heller inte den normala kreditmarknaden till för att svälja de kreditkrav det här rör sig om. Detta har lett till en flora av öppna eller förtäckta statliga stödåtgärder i främmande länder. Det kanske började i Japan men har spritt sig världen över. Man konstaterar att den svenska staten härvid visserligen hjälper till på vissa områden, t. ex. med kreditgarantier, men att den svenska varvsindustrin i stort sett befinner sig i ett missgynnat läge i jämförelse med alla andra fartygsproducerande länder. Man har därför tvingats ut på den internationella lånemarknaden.

Problemet har flera fasetter. Det har varit naturligt för den svenska varvsindustrin och kanske ofta även för köparna att teckna fartygskontrakten i dollar. I den mån man kan ta upp lån i samma valuta uppstår inte några väsentliga valutarisker i detta sammanhang. Devalveras eller revalveras dollarn i förhållande till den svenska kronan gäller detta både

lämnade krediter och upptagna refinansieringslån. Så har förhållandet tidigare i stor utsträckning varit. I sådana fall föreligger endast en fråga om de räntesatser som betalas i det ena eller andra fallet. Eriksbergsvärvet har under de gångna åren genom skickliga operationer t. o. m. lyckats skapa ett netto i vad gäller räntebetalningar.

Under senare år har dock svårigheter uppstått att ta upp lån i dollar, och dessutom har räntan på dollar legat högre än andra räntor. Därför har man i viss utsträckning blivit tvungen att övergå till att ta upp lån i t. ex. schweizerfranc. Härigenom har man kommit att ådra sig vissa valutarisker: stiger schweizerfrancens värde i förhållande till dollarkursen – vilket den har gjort – uppstår förlust. Detta är ett av de väsentliga skälen till de svårigheter Eriksbergsvärvet nu har.

Eller, för att nu sammanfatta problemställningen: de omfattande statliga ingripandena världen runt har ställt svensk varvsindustri inför svåra problem, där finanssidan av företagets verksamhet ofta blir viktigare och av större omfattning än produktionssidan. I realiteten omfattar Eriksbergsvärvets finansiella verksamhet så stor del av företagets aktivitet att den motsvarar en normal svensk banks hela verksamhet.

Den internationella finansiella utvecklingen – som ju varven inte är herrar över – har gett kraftiga utslag på företagets räntabilitet. När det dessutom gäller produktenheter, som i storleksordning vida överstiger vad som förekommer i all annan industri, är det naturligt att utslagen kan bli stora – och t. o. m. av en storleksordning som är exceptionell för industriella företag.

När det så gäller frågan om konstruktiva åtgärder kan man säga att varvskommissionens rapport endast ger – och avser att ge – en preliminär bild. Överblicken över det internationella läget synes mig – naturligt nog, med kommissionens så eminenta experter – vara korrekt och värdefull.

Skildringen av Eriksbergs speciella situation förefaller mig emellertid vara betydligt mindre insiktsfull. Förmodligen beror detta på den korta tid som stått till förfogande för arbetet, men vissa uttalanden verkar så tvivelaktiga att man nästan frågar sig, om personliga motiv spelat in vid redigeringen. De fackliga organisationerna vid Eriksbergsvärvet har också på den punkten riktat en ganska skarp skriftlig kritik mot rapporten.

Det vore nog inte motiverat att här i riksdagen ge sig in på en närmare diskussion om Eriksbergsvärvets rekonstruktion. Jag tror emellertid att man kommer att bli tvingad att se och lösa Eriksbergsvärvets problem i samband med en översyn av hela vår varvsindustri. Som jag sade nyss rör det sig i realiteten, både på den produktiva och på den finansiella sidan, om samma slags problem för hela den svenska – och f. ö. även hela den övriga världens – varvsföretag.

Nu har kommunisterna, med sin naiva kolartro på statligt företagande, i sin motion – som närmare har utvecklats här av herr Svensson i Malmö – föreslagit att hela den svenska varvsindustrin skall förstatligas. Från

moderata samlingspartiets sida kan vi naturligtvis inte acceptera de ideologiska synpunkter som ligger bakom de kraven. Vi är, av motsvarande ideologiska skäl, inte anhängare till statlig företagsamhet, utan vi litar i görligaste mån till privat initiativ. Det betyder emellertid ingalunda att vi därför försvarar allt vad som händer i det privata näringslivet eller att vi i alla situationer går emot statlig företagsamhet. Jag är övertygad om att det i det aktuella Eriksbergsfallet har begåtts en hel del misstag och felbedömningar, och det är klart att det då kommer att riktas skarp kritik mot de misstag som gjorts. Jag tycker dock att det nu är för tidigt att göra det, eftersom man ännu vet för litet om olika detaljer. Det kanske kan höra framtiden till att närmare precisera den kritiken.

Men samtidigt som vi alltså är helt öppna för kritik mot ett dåligt skött privat företag – vilket självfallet måste förekomma från tid till annan – förbehåller vi oss naturligtvis också rätten att kritisera statliga företag när de sköts illa. Det är något naivt att tro – som man tycks göra på vpk-sidan – att en företagare i statlig tjänst på något sätt skulle kunna lösa företagsproblemen bättre än om han skulle befinna sig i tjänst hos ett privat företag. Men det är klart att det kan finnas situationer där det av olika skäl kan vara angeläget att pröva frågan om statlig verksamhet, och jag tror att detta gäller i speciell grad just varvsindustrin.

Som jag tidigare utvecklat rör det sig här om företag med ett oerhört kreditbehov, ett kreditbehov som varken ett enskilt företag – hur stort det än är – eller banksystemet i ett litet land som Sverige kan reda upp; det kanske endast är skattebetalarna gemensamt som kan klara de finanseringsbehov som det här gäller. Det är ju, som jag nyss sade, enheter där kostnaderna är 300 milj. kr. per enhet, alltså någonting helt exceptionellt i industrin.

För att inte förlänga den ideologiska delen av debatten vill jag säga att vi självfallet har förståelse för att statens roll ibland kan vara företagande, när situationen så kräver – det är en rent pragmatisk ståndpunkt – och vi är också på det klara med att, lika väl som ett enskilt näringsliv måste vara basen för industrin för att det skall gå oss väl i händer, lika väl behöver staten ingripa i flera andra situationer och uppgifter. Det kan gälla miljöfrågor och annat där man genom statliga regleringar och på annat sätt behöver ge en ram för den privata verksamheten.

När man diskuterar statens medverkan i varvsindustrin kan man naturligtvis också ta upp frågan om räntekostnaderna för de refinansieringslån som varven måste ta upp. På samma sätt som man av sociala skäl lämnar statliga byggnadslån till räntesatser som ligger under marknadsnivån kan man naturligtvis överväga att av sociala skäl, dvs. varvsindustriarbetarnas sysselsättning, lämna liknande refinansieringslån till varven för att därigenom ge dem samma förmåner som få rekommer utomlands. Det borde i så fall gälla ett tidsbegränsat institut tills man kan få i gång en internationell sanering av varvsindustrin, om detta nu går. Mot dessa tankegångar kan naturligtvis alltid kritik riktas att det

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

blir svårt att dra gränsen för vilka slags företag som skall gynnas av sådana subventioner – och det är möjligt att övriga delar av verkstadsindustrin har invändningar att framföra – men man måste väl i sanningens namn säga att det här rör sig om speciellt stora enheter och att varvsindustrin därför intar en särställning.

Jag tror heller inte att det är mycket mening i att spekulera över i vilken omfattning varvsföretagen i Göteborg administrativt och produktionsmässigt skall stå kvar som enskilda enheter, vilket har berörts i en motion av herrar Hörberg och Torwald. Oundgänglig blir väl ändå en personalnedskärning inom den svenska varvsindustrin.

Jag förstår inte det resonemang som herr Svensson i Malmö nyss förde på denna punkt. I det togs ingen hänsyn till det faktiska marknadsläget i världen i dag och för en överskådlig framtid. Han konstaterade att Tyskland och England delvis har konkurrerats ut av den japanska varvsindustrin. Alltså skall vi nu försöka konkurrera ut den japanska industrin för att kunna behålla den totala kvantiteten av vårt tonnage och inte bara det totala procenttalet. Det förefaller mig vara optimistiskt, och det visar kanske bäst hur farligt det är när staten skall börja planera om man som planeringschefer har herrar med sådana verklighetsfrämmande målsättningar som herr Svensson har gjort sig till tolk för.

Det lönar sig inte heller att spekulera för mycket över hur Eriksbergs akuta betalningsproblem skall lösas. Om staten övertar varvet för 1 000 kr., som har föreslagits, ikläder man sig en del förpliktelser som redovisats i varvskommissionens rapport. I denna berörs även en viktig delfråga, som herr Bengtsson i Landskrona redan har varit inne på. Eriksbergsvarvet är fram till 1979 genom kontrakt förpliktat att köpa betydande kvantiteter bearbetat stål från Lisnavevarvet i Portugal. Förpliktelserna torde gälla utgifter på mellan 400 och 500 milj. kr. Endast om Eriksbergsvarvet går i konkurs kan man komma undan dessa förpliktelser. Redovisningen för Eriksbergs ekonomiska ställning ger vid handen att en konkurs i och för sig kan vara motiverad. Denna kan självfallet genomföras utan att försämra möjligheterna att i annan regi bibehålla verksamheten i den mån det allmänt bedöms som rimligt. Och det kan naturligtvis sägas att det inte ter sig särskilt tilltalande att de svenska skattebetalarna, om så inte är absolut nödvändigt, skulle belastas med extra utgifter på mellan 400 och 500 milj. kr. för den händelse staten utan mellanliggande konkurs övertar Eriksbergsvarvet. Men nu pågår förhandlingar med det portugisiska varvet, och vi får hoppas att en för båda parter rimlig lösning kan nås. Det är allt annat än självklart att det vore en rimlig prioritering från svensk sida att ge ett stöd på närmare en halv miljard kronor just till ett varv i främmande land.

Näringsutskottets betänkande nr 35 innehåller ingen reservation från vår sida, och därför kan jag yrka bifall till utskottets hemställan. De synpunkter vi framförde från moderata samlingspartiet i en motion har tillgodosetts i betänkandet. Utskottet betonar betydelsen av att man så effektivt som möjligt anpassar varvsrörelsen till det marknadsläge som

råder och kommer att råda. Arbetsmarknadsmyndigheterna bör, som krävs i motionen, få den förstärkning som kan behövas för att ta vara på den arbetskraft som efter hand måste föras över till annan verksamhet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Siegbahn gör gällande att man inte skall ha någon kolartro på att staten skall kunna göra något annat än det privata redarkapitalet när det gäller varvsindustrin.

Det passar naturligtvis att framföra den åsikten nu. Vad redarkapitalet vill är att ha en legitimation för att kunna trappa ner varvskapaciteten – vilket jag tidigare konstaterat. Men då måste man ju ställa detta i ljuset av de senaste 20 årens utveckling, där den svenska varvsindustrin har hävdats sig vida bättre än den västtyska, än den brittiska och många andra länders gentemot den japanska konkurrensen. Av detta måste man väl rimligtvis dra de lärdomarna att här finns en kapacitet och förmåga att bjuda den japanska konkurrensen spetsen. Här finns en grund för en någorlunda positiv utveckling på längre sikt av den svenska varvsindustrin.

Jag skulle vilja fråga herr Siegbahn vad hans perspektiv är här. Skall man uppge den positionen? Skall man gå till reträtt eller skall man försöka behålla den och försvara den? Om man skall försöka behålla och försvara den, vem tror herr Siegbahn har möjligheter att göra de nyinvesteringar, de rekonstruktioner och den planering på lång sikt som är nödvändig för att säkra den positionen? Varför tror herr Siegbahn att japanerna lyckats så väl? Det är därför att de – inom ramen för ett kapitalistiskt system i övrigt – kan räkna med ett betydande statligt engagemang på finansierings- och framför allt på organisationssidan. Man kan därför tillgodogöra sig många samordnings- och planeringsvinster.

Japanerna har ju annars inte i och för sig teknologiskt eller produktivitetmässigt någon position framför den svenska varvsindustrin. Men samordningsvinsterna kan de göra därför att de har en form av organisatorisk helhetslösning på sikt av sin varvsfråga. Denna samordning kan det privata redarkapitalet inte åstadkomma, och däri ligger den stora skillnaden mellan ett totalt statligt övertagande och ett fortsättande av varvsindustrins underkastelse under redarkapitalets makt och därmed också en nedtrappning. Den här satsningen kan redarkapitalet aldrig göra.

Det är intressant att konstatera att herr Siegbahn har större omsorg om att varvsindustrin skall förbli i redarfamiljernas händer än han har för en framtidsutveckling som hävdar den svenska varvsindustrins internationella position och slår vakt om sysselsättningstillfällena. Hellre massavskedanden än socialisering – det är herr Siegbahns ideologi.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö redovisar, mycket intressant, den statiska syn som råder inom det kommunistiska partiet och som nästan alltid måste råda i ett kommunistiskt parti. Man säger: Se på

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

de senaste åren under 1950-talet, då det gick bra. Javisst gick det bra, då var konjunkturen sådan. Men det fina med en blandekonomi är att man kan konstatera att förutsättningarna har ändrats. I en kommunistisk stat där går det inte. Där säger man: Vi har så och så många tusen arbetare i den verksamheten och det har visat sig bra tidigare. Alltså skall detta fortsätta oavsett om det inträder marknadsförändringar i världen eller om det kommer en ny teknologi eller vad det nu kan vara.

Det fina med marknadsekonomin är att man har möjligheter att anpassa sig. För Jörn Svensson gäller endast den synpunkten att man skall ha det precis som förut, det är bra och så skall det vara i fortsättningen.

Herr Svensson frågar sedan vad vi skall göra. Jag har självfallet ingenting emot om vi skulle kunna behålla vår varvsindustri i den omfattning som den haft tidigare. Det har varit en viss källa till stolthet för varje svensk att vi har kunnat hävda oss så väl på marknaden. När herr Svensson talar om förhållandena i Japan så är det inte bara den förklaringen att staten kunnat medverka till organisationsvinster. Genom förtäckta och öppna subventioner av allehanda slag har man gett sig sjutton på att få fram en stor redarflotta därför att Japan har mycket långa transporter, och till det behövde man en varvsindustri. Vem betalar detta?

Det måste göras en avvägning. Subventioner är skattebetalarnas pengar. Skall de användas till någonting som i realiteten blir en subvention därför att varvsindustrin är överdimensionerad på grund av bl. a. teknologiska förändringar, eller skall pengarna användas till någonting som är tekniskt och produktionsmässigt mer lönande? Detta döljs självfallet genom att man har en socialistisk ekonomi, men det döljs också genom att man låter skattebetalarna betala. Jag skall inte åberopa andra sådana fall, men det centrala är att man måste göra en total bedömning – är det riktigt att behålla så och så många arbetare inom varvsindustrin, eller kan de få en mer produktiv användning inom något annat område?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket intressant det här. Herr Siegbahn har den uppfattningen att det är en dynamisk syn att tro att det för evigt skall bli dåliga konjunkturer inom sjöfarten. Det är ju han som har den statiska synen. Han vill ju trappa ner svensk varvsindustri med hänsyn till de nuvarande eller hotande dåliga konjunkturen. Herr Siegbahn tycks inte alls kunna tänka sig att det någon gång i framtiden kan komma en förändring. Men det är det långsiktiga perspektivet som man måste satsa på och få en svensk varvsindustri som i kraft av sina goda resultat skall kunna hävda sig. Det är herr Siegbahn som har den statiska synen och vi från socialistiskt håll som har den dynamiska, därför att vi ser på längre sikt. Vi låter oss inte kommenderas av tillfälliga dystra profetior om en nedgång i sjöfartskonjunkturen.

Det är just den långsiktiga synen som Japan har haft, och man skall inte komma och tala om att den japanska frammarschen skulle bero

på en hämningslös statlig subventionering. Framför allt skall inte herr Siegbahn göra det, som i går röstade för ytterligare subventioner och flera gånger i finansiella sammanhang här i riksdagen har röstat för subventioner åt de stora företagen i Sverige: olika former av avskrivningsmöjligheter, fonderingar osv. Det är också en form av statliga subventioner och det har herr Siegbahn ingenting emot.

Vi skall inte göra oss den illusionen att japanernas frammarsch beror på ett överdrivet subventionerande, utan den beror på de samordnings- och produktivitetsvinster som de har kunnat göra tack vare att de har fört en långsiktigare organisatorisk och finansiell politik när det gäller bl. a. varven.

Det är det som måste ske även i Sverige. Det är den slutsatsen man måste dra av det japanska exemplet. Men det vill inte herr Siegbahn, därför att hans omsorg gäller redarkoncernernas ställning snarare än varvsindustrins långsiktiga framtida möjligheter att göra sig gällande här i landet och trygga sysselsättningen för de arbetande.

Till sist en liten notering. Jag tycker det är litet riskabelt när en man som skall ha erfarenhet av internationell diplomati gör frågan om ett eventuellt skadestånd till Lisnave till en fråga om huruvida man skall företa en ekonomisk prioritering på det sättet att man skall sätta in pengar i ett utländskt varv, för de eventuella pengarna skulle ju hamna där. Detta är ingen prioriteringsfråga, herr Siegbahn, det är ett mycket farligt och riskabelt resonemang. Detta är en rättsfråga. Om det är så att avtalet stipulerar skadestånd, måste man honorera sina rättsliga förpliktelser. Den kan man inte springa ifrån i internationella sammanhang hur som helst. Däremot tycker jag att det är rimligt – och det skulle vara intressant att höra vad herr Siegbahn tycker om det – att den som har ställt till denna situation, nämligen Broströmkoncernen och familjen Broström, tog ansvaret för det eventuella skadeståndet till Lisnave i stället för att det skall kastas över på Eriksberg och vara en av de medverkande faktorerna till de kommande massavskedandena.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstod att vad jag sade skulle kännas som ett sting för herr Svensson i Malmö, när jag påstod att det var en statisk uppfattning som kommunisterna representerade. Men jag vidhåller fortfarande min tankegång. Jag har försökt konstatera att det för en överskådlig framtid kommer att vara minskad efterfrågan på tonnage. Det är klart att man kanske om denna nedgång är tillräckligt kort skall hålla kvar arbetskraften. Men om det rör sig om tio år är det just en av förtjänsterna med en blandekonomi att man då säger att vi måste för en tioårsperiod eller så lång tid det kan bli fråga om skära ned produktionen, och sedan får vi försöka bygga upp den igen. Det är förlust med detta, men förlusterna från samhällets synpunkt måste bli ännu mycket större, om man under långa perioder skulle hålla 10 000 arbetare eller vilken siffra det än gäller kvar i en verksamhet som under denna tid icke är lönande

och vars produkter det inte finns avsättning för, eller som här för att lägga upp stora tankfartyg i fjordarna eller i Västkustens inre hamnar.

Jag tror inte herr Svensson i Malmö behärskar den här frågan om varven och vad Japan gjort. Det är subventioner som byggt upp de japanska varvens ställning, och det behöver inte alls vara någon felaktig satsning. Jag sade bara att när man går in med subventioner skall man göra en total prövning och veta vilka subventioner som verkligen behövs. Man skall kunna konstatera att den och den subventionen gör vi av sociala skäl eller som ett korttidsarrangemang i hopp om att företaget småningom skall uppnå en produktivitet i verksamheten som motiverar den. Men man skall veta vad man gör. Det är om man bygger hela verksamheten på hemliga subventioner utan att göra en sådan totalbedömning, som man hamnar i ett statiskt tänkande.

Jag förstår inte alls varför jag skulle anses representera redarintressen. Vilka redarintressen är det fråga om? Redarna vill bli av med detta varv. Man kan naturligtvis säga att de skall betala skadestånd – herr Svensson talar om en juridisk skyldighet. Ja, det finns en juridisk skyldighet, om inte företaget går i konkurs, står det i avtalet. Det kan det här företaget med all rätt göra när det nu kommit i en sådan här situation.

Frågan är därför bara om staten skall träda emellan och hjälpa Eriksberg att betala ut dessa 400–500 miljoner. Man kan naturligtvis hävda att moderföretaget, Broströmkoncernen, har ett visst ansvar för vad dotterföretaget ställt till med, men något juridiskt ansvar är det inte. Det finns inget land i världen där man skulle kunna tvinga fram t. ex. de 225 miljoner som moderföretaget har betalat ut av olika skäl, för sitt eget anseendes skull, kanske för varvsindustrins anseende eller för Sveriges anseende som exportnation, vilket herr Bengtsson i Landskrona var inne på och naturligtvis även för att behålla den arbetskraft man har. Man hade på ett tidigare stadium, när man såg vart det barkade, kunnat lägga ned verksamheten, men det hade fått orimliga sociala konsekvenser.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! I anslutning till motion 2160, som väckts av herr Hörberg och mig, samt centerledamöternas särskilda yttrande i näringsutskottets betänkande nr 35 vill jag här göra några kommentarer till rådande internationella varvskris.

Främsta anledningen till denna kris är det överskott på supertanker, som f. n. finns. Vi läser nästan dagligen i tidningarna hur supertanker går direkt från varv till uppläggning. I de djupa västsvenska fjordarna har vi nu ett stort antal tankfartyg på 100 000 upp till 400 000 ton upplagda. Dess värre kan man ännu inte skönja någon ändring i denna, för såväl rederier som varvsnäring, så besvärliga situation.

Mot denna bakgrund är det inte egendomligt att många varv, såväl i Sverige som i utlandet, dras med svårigheter och bekymmer för selsättningen framöver. För egen del skulle jag tro att de varv som spe-

cialiserat sig på större tankfartyg inom en nära framtid kan få det speciellt besvärligt, eftersom när det gäller det tonnaget överskottet är så stort att någon balans mellan tillgång och efterfrågan knappast kan väntas förrän en bra bit in på 1980-talet, om ens då! Till detta bidrar ju inte minst att Suezkanalen nu äntligen öppnats, något som beräknas innebära en reducering av behovet av tanktonnage med ca 14 %.

När man i propositionen talar om Eriksbergs varv avser man egentligen två varv, dvs. det egentliga Eriksbergs varv, som är det större varvet, samt Lindholmens varv som är mindre och sysselsätter ca 800 anställda. Dessa båda varv tillsammans svarar för en mycket mångsidig fartygsproduktion. Man förfogar över kunnig personal och lämplig utrustning för att bygga fartyg från 10 000 ton upp till 400 000 ton. Denna flexibilitet och allsidighet borde rimligtvis vara en tillgång i den hårdnande varvskonjunktur som nu är för handen. Eriksbergs problem beror inte på en produktionskris utan på en likviditetskris. Det är alltså så att produktionen av fartygen har klarats inom de beräknade tids- och kostnadsramarna. Däremot har man gjort valutadispositioner – för att inte säga spekulationer – som har visat sig få förödande effekt på varvets ekonomi. Order har nämligen tecknats i USA-dollar under det att de upptagna lånen i regel har tagits i Schweiz. Eftersom dollarns värde under senare år har sjunkit kraftigt, under det att schweizerfrancen har stigit, har detta medfört stora valutaförluster för varvet, något som nu pressat varvets likviditet därhän att situationen blivit ohållbar.

Eriksbergs varv och dess ledning har också – sannolikt med rätta – kritiserats starkt av varvskommisionen för bristande förtänksamhet och för att man har eftersatt investeringar under senare år. Det finns dock många, som menar att det mera brister i organisation av arbetet än i utrustningsdetaljer. Men kritiken får inte undanskymma att varvet trots detta är fullt konkurrenskraftigt när det gäller att bygga exempelvis produkttanker och torrlastfartyg i storlekar upp till 35 000 ton och kanske ännu en bit uppåt. I detta sammanhang kan det exempelvis vara intressant att konstatera att Öresunds- och Lindholmsvarven bygger billigast av de svenska varven trots att de ju inte är särskilt moderna. Detta beror främst på att de inte belastas med så höga kapitalkostnader som övriga svenska varv. Från personalens sida hävdas med skärpa att när det gäller att bygga nyssnämnda typer av produkttanker så ligger Lindholmens och Eriksbergs varv i den absoluta toppen med avseende på produktionstakt och kostnader.

De anställda har också den bestämda uppfattningen att när det gäller detta tonnage är marknadsläget betydligt bättre än för det större tanktonnaget. Fortfarande kan man uppenbarligen erhålla hyggliga frakttavtal för sådana mindre tankar. Och dessa redare synes beredda att lägga ut nybeställningar. Den nyöppnade Suezkanalen torde ytterligare medverka till att dessa rederier blir villiga att lägga ut nya beställningar på fartyg i storlekar och typer som Eriksberg och Lindholmen är experter på. Även Sovjet lär ha intresse av att beställa dylika fartyg.

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

Men, herr talman, även med beaktande av vad jag nyss har anfört är naturligtvis både jag och den berörda personalen vid de krisdrabbade varven medvetna om att man på sikt kanske måste minska den svenska varvskapaciteten. Vi är däremot inte ense med varvskommissionen, som tycks förorda att denna nedtrappning i sin helhet skall drabba de anställda vid Eriksbergs och Lindholmens varv. Vi tycker tvärtom att denna personalminskning bör ske successivt vid samtliga svenska varv, på ett sådant sätt att den anpassas till den naturliga avgången. Givetvis bör även den s. k. grå arbetskraften omedelbart avvecklas. Permitteringar och friställningar kan inte accepteras. Det torde därför vara nödvändigt att ta vissa order på fartyg och annat även om dessa beställningar inte ger full täckning för kostnaderna. De kapitaltillskott som kan ytterligare erfordras för att ta dylika förlustorder får ändock bedömmas såsom förhållandevis små i jämförelse med de konsekvenser i form av arbetslöshet m. m. som i annat fall skulle drabba de anställda. Därtill kommer minskade skatteintäkter för de kommuner inom vilka de anställda bor. Och man får inte heller glömma att mot varje varvsanställd svarar i dag ungefär två anställda hos underleverantörerna.

Vi menar att den svenska varvsproduktionen bör samordnas under någon form av gemensam styrning. Detta gäller både finansiering, konstruktion, produktion, reparationer och förrådshållning. På detta sätt kan man fördela arbetsuppgifterna rationellt mellan varven och öka deras konkurrenskraft gentemot de utländska varven.

Ett speciellt problem har varit att Götaverken köpte reparationsvarvet vid Eriksberg för ett par år sedan samt att Eriksberg i samband därmed fick förbinda sig att inte utföra några reparationer på det egna varvet före den 1 juli 1977. Detta gäller för övrigt också Lindholmen. Det är mycket angeläget att man söker ändra uppgörelsen därhän att Lindholmen och Eriksberg ånyo får rätt att utföra reparationer åtminstone på de fartyg varven själva levererat.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, framhålla vikten av att man snabbt tillsätter såväl en ansvarig företagsledare som övriga nyckelpersoner i företagsledningen vid det krisdrabbade varvet. I avsaknad av dessa nyckelpersoner är det uppenbart att hela varvet f. n. lider av handlingsförlamning. Ingen vågar ta initiativ, ingen anser sig ha rätt att träffa uppgörelser beträffande fartygskontrakt etc. Det är därför ett livsvillkor för varvet att man snabbt får utsett både en ansvarig chef och dennes närmaste medarbetare. Först då kan varvet på allvar gå ut på världsmarknaden och försöka skaffa nya beställningar, som kan ge de anställda arbete vid varvet.

Detta bör inte vara omöjligt när man har klart för sig att såväl Eriksberg som Lindholmen har utomordentligt skicklig personal, som kan erbjuda korta tider för såväl konstruktion som byggnation. Framför allt på Lindholmen är personalens medelålder hög och personalomsättningen liten. Detta medför att varvet har en god laganda och en god produktionskapacitet, som bör vara ett plus när man skall gå ut och skriva nya

order. Nuvarande situation leder också till att varven riskerar att förlora många av sina skickligaste medarbetare till konkurrerande varv och företag. Den nuvarande handlingsförklaringen måste därför snabbt hävas, om inte de berörda varvens goda anseende ute bland världens rederier skall förstöras.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att efterlysa, huruvida varvskommisionen på allvar har tagit upp förhandlingar med den intressent som fortfarande lär vara aktuell och som enligt uppgift har förklarat sig villig att förvärva Lindholmens varv och trygga sysselsättningen för de 800 anställda där. Jag förutsätter emellertid att man från kommissionens sida snabbt prövar dessa eventuella möjligheter att avyttra Lindholmens varv och samtidigt trygga sysselsättningen för de anställda där.

Då vi från vår sida ej har andra möjligheter att påverka varvskommisionens fortsatta arbete, har jag velat utnyttja detta tillfälle för att ge vår och – såvitt jag vet – även personalens uppfattning till känna. Jag vill även uttrycka den förhoppningen att varvskommisionen i sitt fortsatta arbete måtte beakta de synpunkter som här framförts.

På s. 7 i utskottets betänkande skriver man: "Utskottet delar nämligen uppfattningen att det bör ankomma på regeringen att före utgången av juni 1975 fatta det slutliga avgörandet i frågan på grundval av den bedömning som vid beslutstillfället kan göras av då ernådda uppgörelser och dessas ekonomiska konsekvenser."

Detta är naturligtvis litet illavarslande, men jag utgår ifrån att även om uppgörelserna inte skulle bli så positiva som man har hoppats skall detta inte medföra att regeringen underlåter att vidta åtgärder som tryggar de anställdas intressen.

Mot denna bakgrund har jag inget annat yrkande än utskottets.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! De anställda vid Eriksberg och Lindholmen har under ett års tid hyst stor oro för framtiden. När företagsledningen i slutet av februari i år äntligen behagade presentera fakta som visade att det endast var en fråga om några få månader fram till en konkurs som skulle göra att bortemot 6 000 människor stod utan jobb, greps man av bestörtning. Många vägrade tro att det verkligen var så illa ställt.

Man har från Broströmkoncernens sida och även från visst borgerligt håll velat göra gällande att det läge företaget hamnat i skulle vara en följd av den internationella situationen på shippingens område och bekymren på valutaområdet. Detta är inte sant.

Eriksbergskrisen är till största delen en följd av dålig företagsledning. Detta har de anställda under en lång tid kunnat konstatera. När företagsledningen vägrade ge information om varvets situation, beslöt verk-

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

stadsklubben vid Eriksberg i juni 1974, alltså för ungefär ett år sedan, att själv och utan något stöd av företagsledningen göra en utredning om varvets ekonomiska läge. Gång på gång begärde de anställdas representanter i företagets styrelse information om situationen i varvet och varvets ekonomi, men vägrades denna information.

Den kris som samhället nu måste lösa kunde vi alltså för ett år sedan ha tagit itu med om företagsledningen lyssnat på verkstadsklubben och lagt sina dåliga papper på bordet.

När vi för några år sedan hade att ta ställning till en lösning av Göta-verkscrisen, hävdade jag i debatten att man då förde ett cyniskt spel från den företagsledningens sida mot företagets anställda. Jag blev starkt angripen av den borgerliga pressen i Göteborg för detta mitt yttrande i riksdagen.

Jag säger därför i dag, herr talman, att om den förra Götaverksledningen drev ett cyniskt spel med de anställdas välfärd, har Broströmkoncernen och ledningen för Eriksberg gjort detta i långt större utsträckning. Ja, man har nästan en känsla av att de väntade så länge som möjligt med att presentera fakta, så att konkursen icke skulle kunna undvikas. Detta hade ju för moderföretaget Tirfing blivit den billigaste utvägen.

Den beskrivning jag har givit, herr talman, av ägarnas sätt att sköta Eriksberg har ju också till fullo vidimerats av den varvskommission regeringen tillsatte i februari och vars första rapport med förslag till en lösning, som innebär att det omedelbara hotet mot en konkurs avvärjs, ligger till grund för den proposition vi nu har att ta ställning till.

Företaget har gjort otillräckliga investeringar i produktionsapparaten under de senaste åren, och de investeringar som skett har företagits utan någon egentlig plan för produktionens inriktning.

Samhället måste nu ingripa och reda upp situationen vid Eriksbergs varv i Göteborg. Det var med stor tillfredsställelse de anställda och Göteborgs kommun hälsade varvskommissionens förslag till att staten tar över varvet, så att hotet om en omedelbar konkurs undanröjs.

Såväl varvskommissionens förslag som propositionen har emellertid uppställt vissa villkor för ett dylikt övertagande. Det gäller de problem som hänger samman med vissa redares önskan att annullera fartygskontrakt, och det gäller långtidsavtalet med Lisnavevarvet i Portugal. I propositionen säger industriministern bl. a. följande beträffande dessa problem: "Jag vill i likhet med kommissionen särskilt understryka vikten av att EMV före den 30 juni i år når godtagbara uppgörelser beträffande dessa engagemang. Skulle i något väsentligt avseende oklarhet råda om de ekonomiska konsekvenserna av dessa uppgörelser vid denna tidpunkt, torde i praktiken förutsättningar saknas för ett statligt övertagande av EMV. Det bör ankomma på regeringen att före utgången av juni 1975 fatta det slutliga avgörandet."

Herr talman! Jag är väl medveten om den komplicerade situation som föreligger inte minst när det gäller Eriksbergs kontrakt med det portugisiska Lisnavevarvet, och jag skall inte gå in på frågan, då förhandlingar

nu pågår. Men låt mig understryka att trots den skrivning som jag här citerat ur propositionen är det nödvändigt att staten tar över varvet, även om dessa komplicerade frågor icke till fullo är uppklarade före den 30 juni. Har regeringen genom denna proposition sagt A, är det också nödvändigt att säga B och överföra varvet i samhällets ägo och garantera fortsatt varvsdrift vid Eriksberg.

Även om, som jag inledningsvis påtalat, otillräckliga investeringar skett under senare år vid Eriksbergs varv, är det fel att påstå att varvet är dåligt eller nedgången. Internationellt sett torde Eriksberg vara ett av de bättre varven och jämfört med t. ex. Götaverken och Kockums varv ha betydligt större flexibilitet när det gäller produktion av olika fartygstyper. Det är väl framför allt stort tanktonnage som Eriksberg är minst lämpat för att producera, men med tanke på dagens situation när det gäller efterfrågan av supertankers kan ju inte detta vara någon större nackdel. Mindre och medelstort tonnage och specialfartyg av olika slag är Eriksbergs varv väl lämpat för. Med tanke på att varvet ändå i dag har en orderstock som sträcker sig en bit in på år 1978, bör det i ett längre perspektiv finnas en ljus framtid för varvet, om det får en skicklig företagsledning som samverkar med den utomordentliga expertis som de anställda representerar.

Det har hävdats att svensk varvsindustri är överdimensionerad, siffran 25 % har förekommit i debatten. Jag är ytterst tveksam till den uppgiften, men även om så skulle vara fallet kan det ju inte vara riktigt att denna minskning av branschen skall drabba *ett* företags anställda och inte heller kan det vara riktigt att detta skall drabba en ort, nämligen Göteborg.

Det är nu varvskommissionens uppgift att finna en långsiktig lösning på varvssituationen för Eriksberg. Vi får anledning att återkomma till denna fråga, men nog bör det finnas förutsättningar för en sammanläggning av varven i Göteborg till ett AB Göteborgsvarv med staten som ägare eller i varje fall den klart dominerande ägarparten.

Den minskning av antalet sysselsatta med 1 500 man som nämns i propositionen kommer givetvis att skapa stora problem, inte minst på tjänstemannasidan. Det gäller därför att samhället med all kraft söker skapa sysselsättning för dessa människor. Vi i Göteborg förväntar oss att industriministern tillsammans med arbetsmarknadsministern gör allt för att lösa de arbetsmarknadsproblem som vi trots det kommande beslutet om statens övertagande av Eriksberg kommer att möta under de följande åren.

Herr talman! Låt mig i detta sammanhang något kommentera den motion som herrar Torwald och Hörberg har väckt med anledning av propositionen, en motion som har lett fram till det särskilda yttrande som centerpartisterna fogat till utskottets betänkande. I motionen försöker man delvis försvara moderföretaget Tirlfings agerande. I sitt anförande här i dag sade herr Torwald att det inte har varit fel på ledningen utan på organisationen.

Även herr Siegbahns inlägg har i stor utsträckning varit ett försvar

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

för företagsledningen. Herr Siegbahn påstod att anställandet av grå arbetskraft inte är företagsledningens fel utan beror på det svenska skattesystemet.

I motionen och i anförandena pekar man på att frånvarofrekvensen är ringa på Lindholmen, medan de anställda på Eriksberg har en frånvarofrekvens på uppemot 30 %, och att de anställda – den slutsatsen kan dras av herr Siegbahns inlägg – skulle vara orsaken till att företaget har hamnat i denna situation. Jag kan nog ordna så att herr Siegbahn får prya ett par veckor på Götaverken eller Eriksberg och hänga på ett fartygsskrov och nita och svetsa i kyla och regn. Då skulle kanske även herr Siegbahn bli förkyld och tvingas vara hemma och bota sig.

Det vore olyckligt om man försökte spela ut Lindholmen mot Eriksberg. De anställda vid dessa båda varv, som alltså tillhör samma koncern, har tillsammans bildat en facklig kommitté med representanter för Lindholmen och Eriksberg. Alla kategorier är representerade i denna kommitté, som har ett enda mål, nämligen att försöka skapa och bevara sysselsättning för så många som möjligt. De bryr sig inte om att det står Lindholmen eller Eriksberg på overallen. Alla har ett gemensamt intresse av att medverka till att lösa problemen. Därför är det olyckligt om man försöker skapa en motsättning som inte finns mellan de anställda vid dessa olika varv.

Herr talrnan! Jag har velat säga detta därför att jag är djupt imponerad av de fackliga företrädarna vid de båda varven. I den mycket svåra situationen försöker de verkligen samverka för ett gemensamt mål, nämligen att skapa och bevara sysselsättningen för så många som möjligt av sina kamrater.

Den internationella kris som vi f. n. upplever på shippingens område, bl. a. som en följd av energikrisen, med stora svårigheter för rederierna och bortemot 20 % av tanktonnaget upplagt har lett till att varven under det senaste året fått ytterligt få nybeställningar. Flera varv har under det senaste halvåret fått fler avbeställningar än nybeställningar.

Dagens krissituation kommer givetvis inte att vara bestående. Jag delar herr Svenssons i Malmö uppfattning på den punkten. Även om vi under de närmaste åren kan få ekonomiska svårigheter inom svensk varvsindustri, måste vi med samhällets hjälp klara upp situationen. I grunden är det för svensk varvsindustri inte fråga om något behov av strukturalisering utan av ökad samverkan och samordning.

Om det är något Sverige har förutsättningar för att kunna konkurrera med på en hård internationell marknad så är det produkter från en avancerad verkstadsindustri. Den svenska varvsindustrin är en sådan avancerad industribransch. Vi torde trots allt stå oss utomordentligt väl i den internationella konkurrensen, och produktiviteten vid de svenska varven ligger i dag ca 1/3 högre än som är fallet i Japan, världens största varvsnation. Klarar vi de närmaste årens svårigheter – och det måste vi göra genom att samhället går in i branschen och styr utvecklingen – kommer de svenska varven att kunna producera 1980-talets avancerade fartygstyper för många sjöfartsnationer.

Herr talman! Vi har en ovärderlig tillgång inom den svenska varvsindustrin, nämligen kunniga och ansvarsmedvetna varvsarbetare och varvstjänstemän. Inte minst gäller detta Eriksbergs och Lindholmens varv i Göteborg. Denna utomordentliga tillgång måste vi ta till vara, och det är därför vi i den för Göteborgs varvsindustri så bekymmersamma dagssituationen med stor tillfredsställelse hälsar dagens kommande riksdagsbeslut om ett samhälleligt övertagande av Eriksbergs varv och därmed garanterad fortsatt sysselsättning för huvudparten av de anställda.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru Håvik (s).

Herr TORWALD (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson gav uttryck för den uppfattningen att jag skulle ha varit ute efter att spela ut Lindholmens varv mot Eriksbergs varv för att på det sättet skapa motsättningar mellan de anställda vid dessa båda varv. Det måste vara en total missuppfattning. Om han läser mitt anförande efteråt, kommer han säkert att kunna se att det inte varit avsikten och att det inte finns några sådana tendenser vare sig i motionen eller i anförandet.

Däremot har jag velat utnyttja tillfället att ta upp frågan eftersom det i pressen har cirkulerat uppgifter om att denna nedskärning av personalstyrkan skulle ske genom att man helt skulle lägga ned verksamheten vid Lindholmens varv. Jag är övertygad om att det knappast är den bästa lösningen. Det vore bättre att bibehålla verksamheten vid samtliga tre Göteborgsvarv. Den eventuella nedskärning som jag antydde får ske i den takt som naturlig avgång och annat skapar förutsättningar för det, inte bara vid Göteborgsvarven utan vid samtliga svenska varv.

Skulle man lägga ned Lindholmens varv, som ju enligt alla uppgifter har en mycket hög produktivitet, slår man därmed sönder den samtrimmade organisation som finns där, även om man sedan kan hålla de anställda ekonomiskt någorlunda skadeslösa genom att de får anställning vid något av de andra varven. Men jag tror att den bästa lösningen är att bibehålla varvsverksamheten vid samtliga tre Göteborgsvarv. Det var detta vi ville förorda såväl i vår motion som i det anförande jag här har hållit.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson ville i mitt yttrande tolka in ett påstående om att arbetskraftsfrågorna skulle vara den kanske väsentligaste orsaken till svårigheterna. Det har varit mig fjärran ifrån. Jag gjorde bara en uppräknning av olika faktorer som har spelat in, kanske utan att tillräckligt väga dem mot varandra.

Den grå arbetskraften är ett problem, det har ingen bestritt. Det bestrider inte herr Hugosson heller, och det bestrider inte direktör Tengroth i Götaverken, men man har inte kunnat klara detta problem. Och att

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

frånvarofrekvensen är ett problem, men begränsat till sin omfattning, det är jag fullständigt klar över.

Jag vill också säga, vilket företrädare för varvet framhöll vid före-
dragning i utskottet, att det som skapat den nuvarande situationen och
gjort den akut naturligtvis är den finansiella sidan. Studerar man ba-
lansräkningarna några år tillbaka, finner man att produktionssidan gått
med förlust flera år i följd men att detta har kompenserats med mycket
gynnsamma resultat på den finansiella sidan. Det har inte gått under
det senaste året, och därför har den situation uppkommit i vilken fö-
retagen nu befinner sig.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis önskar jag att vi kunde bevara både Lind-
holmen och Eriksberg, men det jag tycker är olyckligt i den här situa-
tionen är att man ställer upp som ett krav att Lindholmens varv måste
finnas kvar. Jag anser att den saken skall vi låta varvskommisionen
diskutera igenom tillsammans med den fackliga kommittén, som repre-
senterar de anställda vid både Lindholmen och Eriksberg, och vi skall
inte här komma med pekpinna och säga: Så och så skall det bli. Vi
måste låta dem som närmast berörs vara med om att bedöma vilken
lösning som är den riktiga.

Man kan väl inte komma ifrån att huvudparten av herr Siegbahns
inlägg var något av ett lovprisande av företagsledningen. Vissserligen me-
nar herr Siegbahn att den finansiella kris som företaget råkat in i delvis
kan bero på att ledningen har spekulerat fel i valutafrågan, men herr
Siegbahn kommer inte ifrån att han talade om en hög frånvarofrekvens
bland de anställda, att det skulle vara de anställdas fel att man anlitar
grå arbetskraft osv. Det var detta jag reagerade emot.

Jag kan heller inte underlåta att något kommentera det allra sista herr
Siegbahn sade i sin replik till herr Svensson i Malmö, när herr Svensson
hade pekat på att det inte är så lätt att komma ifrån avtalet med Lisnave,
eftersom det där föreligger ett rättsligt förhållande. Då sade herr Siegbahn:
Det är riktigt att det är ett rättsligt förhållande, men man kan lösas
från detta, om Eriksberg går i konkurs. Detta var härresande att höra!
Är det herr Siegbahns intresse att Eriksbergs varv går i konkurs och
därmed blir löst från ett rättsligt bindande avtal med Lisnave? Jag trodde
att vi alla på Göteborgsbanken var överens om att vi får göra allt som
kan göras för att inte varvet skall gå i konkurs och för att därmed bevara
sysselsättningen för de anställda.

Herr TORWALD (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig mycket kort säga att i motsats till herr Hugosson
anser jag det naturligt att vi från centerpartiets sida här i kammaren
ger uttryck för hur vi vill att varvskommisionens fortsatta arbete skall
bedrivas. Vi är nämligen icke representerade i eller har inblick i kom-
missionens arbete.

Herr SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag gjorde ett juridiskt konstaterande: I avtalet står det att vid konkurs gäller inte avtalet längre. Även i propositionen berörs det förhållandet att en konkurs är en förutsättning under vilken man kan förhandla om avtalet. Jag sade mycket klart – herr Hugosson kan ju läsa mitt anförande sedan – att när jag talar om konkurs i det här sammanhanget så förutsätter jag att varvets framtida verksamhet får den omfattning som kan vara motiverad av allmänna skäl. Konkursen skulle självfallet aldrig få påverka verksamheten.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara replikera herr Torwald med att säga att för en socialdemokrat från Göteborg är det naturligt att man i den uppkomna situationen gör allt som göras kan för att bevara sysselsättningen för så många som möjligt vid Eriksbergs varv och Lindholmens varv. Men vi vill inte från vår sida komma med några pekpinningar som kan leda till splittring i den fackliga kommitté som vi anser skall ha det avgörande inflytandet på hur man klarar ut situationen för de anställda vid Lindholmen och Eriksberg. Huvudsaken är att skapa sysselsättning för så många som möjligt av de berörda arbetarna och tjänstemännen.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag skall i första hand ta upp de anställdas oro inför den framtida sysselsättningen på Eriksberg och Lindholmens varv. Regeringens s. k. lösning på den akuta krisen innebär ju inget annat än ett accepterande av att minst 1 500 man, kanske 2 500, kommer att mista sina arbeten. Det utesluts heller inte att det kan bli fråga om ytterligare avskedanden.

De anställda har reagerat starkt mot hotet om arbetslöshet inom varvsindustrin i Göteborg. De har uppvakat industriministern och krävt att staten skall ta över företagen. De anställda på Lindholmens varv har ytterligare understrukit detta genom en omfattande petition där både arbetare och tjänstemän nära nog hundra procentigt med sina namn ställt sig bakom kravet. Samtliga arbetarkategorier hyser en stark och berättigad oro för framtiden. De har också klart uttalat att de inte har något som helst förtroende för Broströmkoncernen, som f. n. äger de båda varven.

Från socialdemokratiskt håll har det ofta talats om nödvändigheten av att lyssna på rörelsen. Inte sällan har det deklarerats – inte minst från denna talarstol – att den fulla sysselsättningen kan man inte rubba på, för den är en av hörnstenarna i den socialdemokratiska politiken. Hur rimmar nu detta med den s. k. lösningen av varvskrisen i Göteborg? Denna "lösning" betyder helt enkelt att regeringen kallt kalkylerar med att mellan 1 500 och 2 500 arbetare mister sina arbeten inom en snar framtid. Skulle det gå så långt att båda varven läggs ner, drabbas mellan 5 000 och 6 000 varvsanställda av arbetslöshetens obarmhärtiga bannbulla.

Lördagen den
31 maj 1975.

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

De anställdas reaktion på hotet om arbetslöshet är både naturlig och sund. De har klart uttryckt att de inte längre litar på privatkapitalismens förmåga att ge en tryggad sysselsättning. De har också klart uttalat sin förkastelsesdom över detta planlöshetens system. De kräver att samhället griper in och tar över produktionen. Detta borde regeringspartiet verkligen lyssna på – och också verkställa. Varvsarbetarna har säkert förväntat sig andra grepp från regeringshåll än att staten, som nu sker, träder in först när huvuduppgiften blir att garantera en så mjuk avveckling som möjligt, vilket innebär att man befriar det privata kapitalet från ansvar och framför allt det obehag som hänger samman med en nedläggning eller inskränkning av driften.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 2158 starkt kritiserat den skisserade s. k. lösningen av varvskrisen. Vårt parti accepterar inte en minskning av arbetstillfällena. Vi accepterar inte att kanske tusentals människor ställs utanför varvsportarna – utan arbete. Vänsterpartiet kommunisterna instämmer till fullo i de anställdas krav på att sysselsättningen skall säkras både på Eriksbergs och på Lindholmens varv. Huruvida det blir i ett eller två företag är av mindre betydelse, och jag instämmer därvidlag i vad herr Hugosson tidigare har sagt.

Vi kräver också en helt ny varvspolitik. En samordning av varvsindustrin bör ske med det snaraste. Ett långsiktigt program måste utarbetas. Och framför allt: redarkapitalets makt över varvsindustrin måste brytas. En nödvändighet för att så skall kunna ske är att de större varven överlärs i samhällelig ägo.

Vi har också ansett det nödvändigt och fördelaktigt från samhällelig synpunkt att en statlig varvsindustri kompletteras med ett statligt rederi. Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare motionerat om skapandet av ett samhällsägt rederi, som i första hand skulle tillgodose sjötransportbehovet för staten och de statsägda industrierna. Det nämns också i utskottsbetänkandet. Men man hänvisar till att man inte har någon anledning att diskutera det, eftersom det motionsyrkandet avslogs så sent som den 13 maj i år. Förutom att sjötransporter är att föredra framför exempelvis landsvägstransporter från både energi- och miljösynpunkt är det också ett billigare transportsystem.

Det har sagts här i debatten att sjökonjunkturerna är vikande. Men vi vet att behovet av sjötransporter, speciellt för de statsägda företagen, inom en snar framtid kraftigt kommer att öka. I och med riksdagens beslut om uppförandet av Stålverk 80 och ett koksverk i Luleå kommer behovet att mångdubblas. Som exempel härpå kan nämnas att NJA räknar med att sjötransportbehovet bara för dess egen räkning kommer att öka under en femårsperiod från 2 miljoner ton till 12 miljoner ton. Vi vet också att det statsägda ASSI i dag måste chartra t. o. m. utländskt tonnage för att klara sina sjötransporter. LKAB har också ett stort sjötransportbehov. Det finns tre tunga statsägda industrier som med en statsägd handelsflotta naturligtvis skulle kunna göra stora besparingar på just det här området.

I hamnutredningens betänkande nr 63 år 1971 redovisas att de statsägda företagen ASSI, LKAB och NJA skulle spara in 25 milj. kr. årligen om det fanns tillfredsställande sjötransportmöjligheter. Och då har utredningen inte tagit hänsyn till det privata redarkapitalets profiter, som kanske är lika höga eller högre.

Det här är företagstyper som kräver specialfartyg, och såsom redan nämnts i debatten tillhör både Eriksbergs och Lindholmens varv den typ av varv som är anpassad för att producera sådana specialfartyg. Dessa företag behöver således välanpassade specialfartyg för sina produkter både när det gäller transporter inom landet och när det gäller export.

Det har framhållits att dessa varv också har en mycket god, ja en ovärderlig tillgång i en yrkesskicklig varvsarbetarkår och kunniga tekniker. Jag vill bara understryka att detta är riktigt. Vad som har fattats är viljan till nödvändiga investeringar och behövliga moderniseringar. Det har också påtalats av de anställdas representanter. Men redarkapitalets företrädare har inte haft något intresse av att lyssna. Man har inte ens velat informera om varvets ekonomiska ställning. Broströmkoncernen har inte varit intresserad av några investeringar. Men detta har inte berott på att det fattats kapital. Broströms andra affärer har visat att så inte är fallet. Miljoninvesteringarna i utlandet talar sitt tydliga språk.

Inte heller har arbetarnas representanter i bolagsstyrelsen fått veta något. Investeringar i exempelvis transportföretag i Holland är man nämligen inte skyldig att över huvud taget diskutera med Eriksbergs eller Lindholmens styrelse. Men det är samma ägare. Det är vinsterna från de goda åren som nu plöjts ned i utlandsinvesteringar. De profiter som arbetarna i årtal har slitit ihop åt Broströmkoncernen strömmar nu utan någon som helst kontroll ut ur landet. Samtidigt ropar kapitalet på statliga insatser – stöd för att rädda sysselsättningen, som det alltid heter i sådana sammanhang. Dvs.: skattebetalarna skall träda in och klara ut den svåra situationen för privatkapitalet. Hade regeringspartiet varit mera lyhört för kommunistiska initiativ och instämt i vänsterpartiet kommunisternas krav på stopp för kapitalexporten, hade Broströms kanske tvingats investera inom landet, måhända inom den krisdrabbade varvsindustrin.

Vårt parti har också krävt att ett förstatligande av de större varven och upprättandet av ett samhällsägt rederi måste innebära ett större inflytande från de anställda. Vi har i motionen yrkat att riksdagen uttalar sig för att flertalet av styrelseledamöterna i ett rederi och i en varvsnäring som ägs av staten skall utses av de anställda.

Då det redan har yrkats bifall till våra reservationer, behöver jag inte på nytt göra detta.

I anledning av varvspropositionen har det väckts ytterligare två motioner som är värda att något kommentera. Jag skall börja med motionen 2159, undertecknad av fyra moderatledamöter.

I motionen försöker man klara ut orsakerna till att Eriksbergs varv har hamnat i den nuvarande situationen. Efter att ha poängterat att den svenska varvsindustrin inte har samma statliga stöd som i den övriga

världen antyder man, att staten borde engagera sig på samma sätt som tidigare gjorts vid de tillfällen då Uddevallarvet och Götaverken hamnat i ekonomiska svårigheter.

Slutligen kommer man från moderaterna fram till att industriministerns bedömning av varvens framtidsutsikter varit alltför optimistisk – ja, man hävdar t. o. m. "överoptimistisk, för att inte säga direkt felaktig". Detta vill man att riksdagen skall besluta ge regeringen till känna.

Vidare sägs: "Det är inte omöjligt att industriministerns ljusare syn för drygt ett år sedan bidragit till att den nuvarande varvskrisen blivit svårare än vad den annars behövt vara."

Man vill härmed skjuta över ansvaret, eller åtminstone en del av ansvaret, på industriministerns eventuella felprognos. Därmed försöker moderaterna frita Broströms från ansvar – men därmed sätter de också den nuvarande varvsledningen i en besynnerlig dager. Ingen i denna ledning skulle ju kunna göra en något så när riktig prognos. Man måste helt sätta sin tillit till industriministerns prognoser.

I vanliga fall är det ju brukligt – speciellt från moderat håll – att ifrågasätta och, oftast, starkt kritisera de statsägda industriernas företrädare. Men det passar tydligen i detta fall att låta en socialdemokratisk minister framstå som landets enda tillförlitliga varvsexpert – när det går utför. Detta gör man naturligtvis helt enkelt för att överskyla missgreppen från den nuvarande varvsledningen och dess ovilja att investera och att modernisera varvet. Man vill med andra ord skyla det kapitalistiska samhällets verkningar och dölja dess rätta ansikte för de anställda. Man vill att någon annan skall ta ansvaret.

I motionen underkänns också regeringens bedömningar i fråga om minskningen av arbetstillfällena. Moderaterna uttalar den mening, att varvskommissionens beräkningar på en minskning med ca 3 500 arbetstillfällen är mera realistiska, och yrkar att riksdagen skall hemställa om ytterligare arbetsmarknadspolitisk beredskap, så att åtgärder kan sättas in om sysselsättningen vid Eriksberg blir lägre än vad regeringen nu räknat med.

Men moderaterna har säkert inte frågat varvsarbetarna, teknikerna och tjänstemännen vid varvet om det är beredskapsarbeten de vill ha. De 1 500–2 500 som man tydligen förutbestämt skall ställas utanför varvsportarna nämner man inte alls i moderaternas motion. Det är ett klart bevis för hur moderaterna ser på tryggheten för varvens anställda. Parollen är: "Gå när det passar kapitalet!" Sedan skall samhället träda in med beredskapsarbeten eller arbetslöshetsunderstöd eller förtidspensioneringar. Det är moderaternas medicin för varvsarbetarna i dag. Denna medicin har t. o. m. varit så stark att moderaternas representanter i näringsutskottet inte har avlämnat någon reservation.

Det finns också en annan motion i den här frågan, nr 2160. Den är undertecknad av en centerpartist och en folkpartist, båda från Göteborgsbänken. I den motionen tas frågan om permitteringarna upp – men det är naturligtvis ett felaktigt uttryck, för det är ju avskedanden det gäller.

Motionärerna konstaterar att man inte kan komma ifrån dessa och instämmer i regeringens bedömningar, dvs. att sysselsättningen måste skäras ned med mellan 1 500 och 2 500 anställda.

Motionärerna ifrågasätter om permitteringarna – jag kallar det avskedandena – inte kunde fördelas på ett annat sätt och säger:

”Hela nedskärningen av arbetsstyrkan behöver inte nödvändigtvis företas vid EMV och Lindholmen.”

Sedan framför motionärerna tanken att nedskärningen skulle kunna delas upp på de tre storvarven Eriksberg, Lindholmen och Götaverken, om man helt och hållet överförde utbildningsverksamheten till Götaverken. Det betyder alltså att en del av avskedandena skulle kunna överföras till Götaverken för att lindra verkningarna på de andra två varven. Man vill med andra ord dela på fattigdomen, på arbetslösheten – det är centerns och folkpartiets ställning i denna fråga.

Vad tror ni varvsarbetarna säger om en sådan ”lösning”? Jag är övertygad om att varken centern eller folkpartiet kan räkna med någon större entusiasm för detta ”geniala” förslag. Det är både ”liberalt” och ”fram-synt”.

Nej, vad de anställda kräver är att få behålla sina arbeten, att få en tryggad framtid. De accepterar säkert inte en fördelning av arbetslösheten, som centern och folkpartiets ledamöter här föreslår. De accepterar säkert inte moderaternas propåer om beredskapsarbeten i stället för sina nuvarande anställningar.

Det är endast vänsterpartiet kommunisterna som i denna debatt har fört fram de anställdas krav på ett konkret sätt. Vissa instämmanden i en del av våra krav har gjorts av exempelvis herr Hugosson. Vi accepterar inte heller någon av de skisserade lösningarna. Kravet på ett samhälleligt övertagande av storvarven stöds av bl. a. Eriksbergs och Lindholmens verkstadsklubbar. Det borde i varje fall stämma till eftertanke, särskilt hos de socialdemokratiska riksdagsledamöterna.

Jag hoppas att man också tar en riktig ställning när vi slutligen kommer till omröstning på denna sista dag av årets vårriksdag.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! När man får ordet så här långt ned på talarlistan, skall man ju undvika att upprepa vad som redan är sagt, och jag skall göra ett försök. Jag har inte något skrivet anförande att läsa upp.

Jag vill börja med att instämma till vissa delar i herr Svenssons i Malmö inledningsanförande. Han sade bl. a. att Eriksbergs produktionsinriktning var mindre känslig än de andra storvarvens, och jag ger honom rätt i det. Eriksberg är det varv som har byggt de flesta produkttankfartygen i världen, och just sådana väntas tillhöra de mest efterfrågade typerna under det närmaste decenniet.

Produkttankfartyg är dyra och komplicerade att bygga, och det fordras stor erfarenhet för att lyckas med den dyrbara och krävande specialbehandlingen av lasttankarna. Eriksbergs varv torde ha mer erfarenhet

på detta område än något annat varv i världen. Varvet har alltså goda förutsättningar att bygga just de fartyg som i dagens läge förefaller att bli de mest efterfrågade under överskådlig framtid.

Då vill jag ställa samma fråga som herr Svensson i Malmö ställde: Varför offra just de anställda vid Eriksbergs Mekaniska Verkstad?

Med utgångspunkt i andra värderingar än herr Svenssons i Malmö vill jag ändå instämma med honom när jag säger, att vid kriser av det slag som har inträffat vid Eriksberg måste kapitalet ta stötarna i högre grad än tidigare har skett i sådana sammanhang. Det kan inte vara rimligt att arbetstagersidan alltid skall ta stötarna när det blir fråga om nedläggningar och nedskärningar. Detta är en ny värdering, och därför måste rederikapitalet i detta sammanhang acceptera satsningar så att arbetstagarparten inte drabbas.

Av herr Siegbahns anförande – och det representerar väl moderata samlingspartiet – fattade jag att han inte var inne på sådana tankegångar alls. Men jag tror att vi i de andra fyra partierna är ganska klara över detta. Och jag vill gärna avsluta denna passus av mitt anförande med att klart uttala mitt stöd för denna nya värderingstankegång, att kapitalet måste i större utsträckning ta stötar vid sådana kriser än vad det hittills gjort. Arbetarna skall drabbas mindre än hittills i sådana här sammanhang.

Herr Torwald och jag har motionerat i en fråga som jag tycker är väsentlig. Vi vill med vår motion poängtera behovet av att skapa trygghet för de anställda när det gäller deras sysselsättning. Vi har i motionen särskilt understrukit något som både herr Hugosson och herr Hallgren varit inne på, nämligen att det finns mycket god kompetens, mycket god laganda och stabilitet hos de anställda vid Lindholmens Varv. Det är ingen som har bestritt detta faktum. Men att vi poängterar detta innebär inte att vi på något sätt vill spela ut, som herr Hugosson sade, Lindholmens anställda mot Eriksbergs anställda, utan vad vi vill understryka är att man bör tillvarata det förnämliga kunnande och den förnämliga arbetarstam som finns vid Lindholmens Varv. Vi vill inte att den skall brytas ned, och eftersom det parti jag representerar lika litet som centern är representerat i kommissionen vill jag begagna detta tillfälle att särskilt understryka behovet av att kommissionen beaktar den kompetens som finns hos de anställda vid Lindholmens Varv.

Herr Hallgren ironiserade nyss något över vår motion och sade att vi var med på vissa nedskärningar av personalstyrkorna vid varven i Göteborg. Men han sade inte hela sanningen. Det står också i motionen att vi menar att den nedskärning som kommer till stånd skall i första hand drabba den s. k. grå arbetskraften. Detta står mycket tydligt i motionen, vilket herr Hallgren inte tyckte sig ha anledning att säga.

När det gäller investeringsproblemen är det faktiskt så – och det var herr Siegbahn inne på – att det i propositionen står att varven över lag bedömt konjunkturerna optimistiskt för någon tid sedan. Det heter: "De av storvarven redovisade investeringsplanerna för femårsperioden

1973–1977 var omfattande – med ett iögonfallande undantag, EMW.”

Herr Siegbahn nämnde vad som bl. a. framförts i Dagens Nyheter den 25 maj, att egentligen är läget det att Eriksberg har investerat mera under tiden 1963–1972 än vad Götaverken och Kockums var för sig har gjort. I dagens läge, med den präktiga överspekulation i det framtida tonnagebehovet som orderstockarna utvisar och med den betydande överkapacitet som föreligger inom världens varvsindustri, kan man ju faktiskt instämma i Dagens Nyheters fråga, om inte Eriksbergs underlåtenhet att investera 1973 och 1974 mot denna bakgrund rent av utgör ett av de klokare beslut som fattats i svensk varvsindustri de senaste åren.

Sedan måste jag säga några ord om kommissionen och dess sammansättning.

Jag vet att min kollega Björn Molin tidigare haft en debatt med industriministern om det förhållandet, att Göteborgs kommun inte är representerat i varvskommissionen. I propositionen står det dock direkt skrivet: ”Berörda kommuner, i första hand Göteborg, skulle komma att drabbas hårt.” Jag tycker att det är något av ett maktövergrepp från regeringens sida att inte låta Göteborgs kommun få utse en representant i denna viktiga varvskommission. Betydelsen av att varvsproblemen löses är för Göteborg oerhört stor. Det kanske visas därav att Göteborgsbankens riksdagsmän i stort sett varit samlade i kammaren under denna debatt och att inte mindre än fem av dem återfinns på talarlistan. Här bör en ändring komma till stånd inför den långsiktiga planeringen för varvsindustrin.

Sedan är det intressant att läsa vad de anställda har skrivit i sin PM av den 1 maj, vilken överlämnades till industriministern i början av maj av SIF:s representant i Eriksbergs styrelse Arne Johansson. Där säger de anställda just vad jag inledningsvis underströk: ”Vi anser att Eriksbergs Mekaniska Verkstad är mest flexibelt av de svenska storvarven”. Man fortsätter med att säga att varvet därför är väl lämpat för den situation som möter under andra hälften av 1970-talet. Likaså säger de anställda att kommissionens påstående att varvet skulle vara hårt nedslitet innebär en stark överdrift. Jag tycker att detta, kombinerat med uppgifterna i Dagens Nyheter om de investeringar som gjorts vid Eriksberg under det gångna decenniet i någon mån rättfärdigar aktiviteten hos den styrelse som har funnits vid Eriksberg. Jag skall inte på något vis försöka bestrida att den styrelsen har gjort missgrepp. Men jag tycker att det är litet för grovt att beskylla ledamöterna i styrelsen för att ha handlat av cyniska intressen. Det är inte korrekt att i denna kammare med så hårda ord angripa medborgare som inte har någon möjlighet att här försvara sig. Missgrepp har förekommit, det råder inga tvivel om det. Men sådana missgrepp i företagsledning har gjorts på många andra håll – även inom statlig företagsamhet; jag skall där inte ta några exempel – och jag vet inte att man i något annat fall har sagt att missgreppen är en följd av en cynisk inställning till de anställda osv.

En sak är helt klar, nämligen att arbetsdemokratien inte har fungerat

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

vid Eriksbergs varv. Inom näringslivet har man på många håll stora svårigheter med att kunna förverkliga arbetsdemokratin. Vi har haft sådana problem också på den statliga företagssektorn. Vi vet att företagsdemokratidelegationen hösten 1973 bad att få lägga ned sin verksamhet därför att man inte hade mött den förståelse som man ansåg sig behöva. Verksamheten där är också numera nedlagd. Jag vill passa på tillfället att berömma industriminister Rune Johansson för att han för den statliga företagssektorn har inrättat ett nytt råd med uppgift att försöka förverkliga arbetsdemokratin och t. o. m. engagerat sig så hårt att han för att ge tyngd åt arbetet i det nya rådet har satt sig själv som ordförande där. Det är ett riktigt grepp. Den statliga företagsamheten bör gå före när det gäller förverkligandet av arbetsdemokratin.

Vi arbetstagare är givetvis inte nöjda med att det när det gäller arbetsdemokratin händer sådana olyckor som vid Eriksberg. Vi får inte vara nöjda med nuvarande läge. Därför ser jag fram mot att § 32-utredningens betänkande efter remissförfarandet skall resultera i en ny lagstiftning som garanterar rätt för de anställda till medbestämmande i företagens ledning. Det är den lösningen vi behöver på lång sikt. Missöden som det vid Eriksberg och på andra håll får inte upprepas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hörberg ondgjorde sig över min ironi när det gäller fördelningen av arbetslösheten och hänvisade till att jag inte redovisade att det i första hand var den grå arbetskraften som avsågs. Men, herr Hörberg, det är inte fråga om den grå arbetskraften när man bedömer avskedandena. Jag talade om de anställda på Eriksbergs varv i dag. Av de fast anställda vid varvet berörs nu 1 500–2 500 av hotet om avsked. Om man dessutom tar med den grå arbetskraften i beräkningen, blir det naturligtvis fler. Men jag anser att det är en självklar sak att man i första hand sopar undan den grå arbetskraften – det råder väl inga delade meningar om det.

Herr Hörberg försökte försvara företagsledningen. Men det är faktiskt så att den gjort stora missgrepp när den vägrat lämna de anställda fullödiga information om förhållandena på varvet, när den vägrat lyssna på de arbetandes representanter då dessa fört fram krav på att öka investeringarna och modernisera varvet för att över huvud taget kunna effektuera inläggande order. Det var så det låg till. Det var dessa krav de anställda framförde. Men dem har inte varvsledningen lyssnat på, därför att det inte har varit av intresse att investera i varvet. De utländska investeringar som man har använt pengarna till har givit större profiler, och det är det som har varit avgörande.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag medger att det är svårt att hänga med i långa anföranden i debatten. Men jag tycker ändå att herr Hallgrens replik var onödig.

Först och främst har vi i motionen uttalat att man genom fördelning av arbetskraften i Göteborg skulle kunna undvika att eventuella friställningar särskilt drabbar Eriksberg och Lindholmen, vilket vi tycker är orimligt.

Herr Hallgren sade också att vi två är överens om att i första hand den s. k. grå arbetskraften skall drabbas, om det skall göras nedskärningar av arbetsstyrkan. Vi är alltså ense på båda dessa punkter.

Jag har inte försvarat Eriksbergs ledning. Jag sade klart och tydligt att det har gjorts missgrepp, att arbetsdemokratin inte har fungerat och att jag inte är nöjd med de nuvarande förhållandena i detta sammanhang utan ser fram emot den nya lagstiftning som skall ge de anställda medbestämmanderätt i företagen så att vi i framtiden kan undvika sådana här incidenter.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Debattens huvudfråga har inte varit propositionens förslag om ett långtgående statligt engagemang. Alla tycks inse det nödvändiga i detta åtagande. Det är alltså ett långtgående och allvarligt åtagande vi gör.

Jag skall därför inte ägna bakgrunden till krissituationen så stort utrymme utan bara göra några randanmärkningar till vissa frågor som tagits upp – i mina randanmärkningar ligger kanske också svaren på de frågor som bl. a. herr Svensson i Malmö har ställt.

Låt mig i all korthet ange några siffror.

Den världstankflotta som finns har en storlek på 270 miljoner dödviktston. Den 1 januari 1975 var orderläget på varven 170 miljoner dödviktston nytt tanktonnage.

Den kris som uppstått för skeppsfarten har medfört att nya beräkningar gjorts av internationella organ. Dessa beräkningar pekar närmast på att tankflottan för framtiden bör vara ca 100 miljoner dödviktston mindre än jag här har angivit. Man skulle alltså kunna säga att av de 170 miljoner dödviktston som fanns i order kunde mer än hälften betraktas som överflödigt. Detta har lett till att varven runt om i världen hittills fått avbeställningar på upp till 30–40 miljoner dödviktston.

Detta har drabbat också de svenska varven, och – exempelvis – ännu hårdare de norska. Att de svenska varven trots allt kommit relativt lindrigt undan hittills beror bl. a. på deras konkurrenskraft. De är effektiva, de är skickliga. Det råder inget tvivel om det.

Om man parallellt med denna utveckling ser till uppläggnings av tanktonnaget, anges att tanktonnage f. n. är upplagt i en omfattning av mellan 30 och 40 miljoner dödviktston. – Jörn Svensson kanske borde ha varit med mig häromdagen, när vi stannade till i Uddevalla för att se på varvet och situationen där. I fjorden låg då 19 tankers upplagda – utan möjlighet att f. n. ta frakter. Tyvärr är också situationen den att nya order på våra varv nu är mycket, mycket ringa, möjligen med undantag för gastankers. Där har vi bl. a. Kockums varv, som ligger bra till.

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

Efter dessa kortfattade anmärkningar om situationen och bakgrunden till den noterar jag krissituationen – den som redan är verklighet och den som vi har att beakta – för företagen och de långtgående konsekvenserna för de anställda, för samhället och för kommunerna i fråga. Om den får, har fått eller kommer att få en "normal" fullföljd – dvs. om man i detta fall med "normal" fullföljd menar att den leder fram till konkurs – följer också konsekvenserna därav för den svenska varvsindustrin, dess pålitlighet i internationella sammanhang, dess kreditvärdighet osv. Det är ju det som har lett fram till de engagemang från statens sida i varvsverksamheten som vi föreslagit.

Ärade kammarledamöter! Jag vill gärna säga att jag tror att även om detta engagemang – som vi nu, hoppas jag, kommer att besluta om – är omfattande och ansvarsfullt, så ligger ändå de stora problemen förmodligen framför oss när staten övertar Eriksberg inkl. Lindholmen för att söka en vettig rekonstruktion för dessa varv, vilken skall ge ökad trygghet i arbete och konkurrenskraft i en allt mera hårdnande marknad. Det torde vara ytterst angeläget att samverka mellan varven och kanske också en viss samordning dem emellan kommer till stånd. Kommissionens arbete inriktas på allt detta. Hänsyn skall tas till marknadens möjligheter nu och framöver. Det är ju fråga om att söka åstadkomma ett meningsfullt arbete. Skeppsfartsmarknaden är pressad som jag nämnt. När kommer någon ljusning? Det är den fråga som ställs. Flertalet bedömare säger: Tidigast 1977, för tankfartyg senare, kanske först framåt 1980.

I det perspektivet får man då iaktta att de svenska varvens orderbeläggning ger arbete för de bäst ställda varven fram t. o. m. år 1977, i någon mån in på 1978. För dem som har den kortaste orderstocken – till dem hör Eriksbergsvärvet – ger beläggningen möjligheter till arbete in på år 1976, åtminstone om man beaktar hela arbetsstyrkan. Tyvärr finns det då inte en orderbeläggning som ger utrymme för och möjligheter till arbete för hela arbetsstyrkan. – Det är det ena.

Det andra är att skall man kunna trygga sysselsättningen 1977 och framöver, behövs order *nu* och inom den allra närmaste framtiden. Det blir svårt att få sådana.

Kommissionen har vid sitt arbete diskuterat möjligheterna att i alldeles särskild ordning lägga ut beställningar eller order för att kunna trygga jobben. Det finns en beställning på två båtar som ingår i åtagandet. Men detta räcker inte. Kommissionen överlägger med de övriga varven om möjligheter till samarbete mellan dem om beställning av ytterligare några båtar, som självfallet då skall vara fartyg för ändamål som man finner angelägna. Jag hoppas att det skall vara möjligt att nå en sådan lösning inom den allra närmaste framtiden.

I sammanhanget kan inte undvikas överväganden om hur fraktmarknaden i vissa sammanhang skall organiseras, liksom ägarförhållandena.

Jag har med detta velat påpeka att varvskommissionen är inriktad på att skapa ny sysselsättning, att öka sysselsättningsmöjligheterna. I

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska
Verkstads AB*

detta sammanhang kommer också frågan om statens engagemang på fraktmarknaden in i bilden.

Den svenska staten har redan tidigare tagit ett stort ansvar för varvsverksamheten genom de speciella kreditarrangemangen. Om den utformning som vi har härför är den mest lämpliga och från kreditgivaren-statens synpunkt den säkraste också som garanti för jobben diskuteras av varvs-kreditutredningen. Jag förmodar att den bedömningen görs också i ljuset av den kris på varvsområdet som vi har upplevt och upplever.

Det avtal som finns mellan Eriksbergsvärvet och Lisnavevärvet i Portugal är undertecknat av dessa parter. Det är ett avtalsmässigt förhållande som Eriksbergsvärvet har skyldighet att förhandla om och söka träffa en uppgörelse om. Regeringen måste ha garantier för att vårt engagemang vid Eriksbergsvärvet inte kan leda fram till att staten blir skadeståndsskyldig för stora belopp. Det kan röra sig om belopp på mellan 200 och 400 milj. kr. Detsamma gäller i fråga om eventuella avbeställningar i år. Det finns ett samband mellan dessa två frågor – avbeställningarna och avtalet med Lisnavevärvet. Vi är inte ute efter de jobb i Portugal som är garanterade inom avtalets ram. Men om inte ordena räcker till för jobb åt alla här hemma såväl som i Portugal måste en rimlig avvägning göras. Det är detta som Eriksberg förhandlar om. Även i Portugal måste man inse detta. Självfallet räknar vi med att från Eriksberg få en redovisning av resultatet av förhandlingarna i god tid före den 30 juni.

I hela den här frågan har kontakterna med de anställda och deras organisationer varit utomordentligt goda. Vi har hela tiden haft ett nära samarbete, och vi vet självfallet vilka anspråk de anställda ställer på samhället. Det är deras förväntningar, deras förhoppningar att vi skall kunna klara krisen så hyggligt som möjligt. Det ligger självfallet i vår allmänna samhällssolidariska politik att träda till i Göteborg för att försöka medverka till att trygga arbete och utkomst för de många som är sysselsatta vid Eriksberg. De åtgärder som hittills har vidtagits har, som jag sade, skett i nära kontakt med de anställda och kommunen.

Jag hoppas innerligt att det inte skall behövas några massavskedanden, utan att en nedtrappning, om den blir nödvändig, skall kunna klaras genom en långsiktig planering där staten får ta det huvudsakliga ansvaret.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Industriministern har lämnat ett flertal belysande och intressanta upplysningar. Jag känner inget större behov av att gå i polemik med honom, men det är ytterligare en förklaring som jag skulle vilja ha – jag har begärt den tidigare men den finns inte med i industriministerns anförande.

Även från vpk är vi fullt på det klara med att de bedömningar som gjordes förra året av industristrukturutredningen inte till alla delar kan stå fast i dag. Det har inträffat väsentliga förändringar som har gjort situationen mörkare för varven. Men en uppgång kommer ju så småningom, och industriministern har själv gjort sig till tolk för det som

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB*

är uppenbart för alla, nämligen att en långsiktig samordning av hela varvsindustrin måste komma till stånd. Jag vill därför veta två ting.

Om man har detta perspektiv att man skall satsa på att sysselsättningen inom varvsindustrin på sikt skall behållas, att den svenska varvsindustrins relativa position de senaste 20 åren inom den kapitalistiska delen av marknaden skall behållas, är det då klokt att inrikta sig på mycket stora avskedanden för att vinna en högst tillfällig ekonomisk fördel för en enskild enhet inom varvsindustrin? Vore det inte klokare att försöka så långt möjligt att hålla kvar det folket. När uppgången sedan kommer och när samordningen av varvsindustrin kommer och de organisatoriska och finansiella vinsterna av detta börjar göra sig gällande, kan det vara besvärligt att få tillbaka det folket. Människorna representerar ju en tillgång som kanske är betydligt svårare att ersätta än tillgången på finansieringsmedel.

Sedan, herr talman, till den andra frågan som jag skulle vilja få ett förtydligande av. Om det nu är klart att en samordning måste ske, att en samlad lösning för varvsindustrins framtid måste ske, då är det mycket vitalt – med utgångspunkt från den första frågan jag ställde – när detta kommer att ske, i vilken form det kommer att ske och på vems villkor.

Vi inom vpk är kritiska och misstänksamma mot denna samordning och mot Eriksbergsaffären. I sämsta fall kan det hela utvecklas till ett sätt för det privata redarkapitalet att trappa ner den svenska varvsindustrins position. Detta är kanske meningen. Om redarkoncernerna får styra den framtida varvpolitiken, fruktar vi att det blir så. Därför är det av vikt att få veta vem som skall ha det styrande inflyandet över den långsiktiga lösning som nu även industriministern klart gör sig till tolk för.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Mitt svar blir helt kort. Varvskommissionens arbete är inte inriktat på att åstadkomma massavskedanden. Varvskommissionens arbete är inriktat på att söka bibehålla så många jobb som möjligt vid de svenska varven och att vi skall kunna bibehålla en konkurrenskraftig varvsindustri i landet. Varvskommissionens rapport är ju en kylig och realistisk skrivning av det läge vi nu befinner oss i.

Jag sade i mitt anförande att varvskommissionen speciellt har tagit upp frågan om hur man skall kunna få beställningar till varven i extraordinär ordning – dels genom överenskommelser med Tirfing, dels genom det samarbete som man nu diskuterar mellan varven beträffande ett partsrederi, där staten självfallet får ta ett långtgående ansvar.

Den andra frågan om samordningen får staten hålla i. Vi har varvskommissionen i arbete, och kommissionen går nu in i förhandlingar med övriga varv om samverkans- och samordningsfrågor. Vi har också det mera permanenta organet, den styrande kommittén, där samordningsfrågorna diskuteras.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 13

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 13

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Verksamheten vid
Eriksbergs Meka-
niska Verkstads AB*

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Meddelande om
riksdagsarbetet
under oktober
månad 1975,
m. m.*

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 293

Nej - 13

§ 9 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

Nr 28 angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75

Nr 29 angående statsbudget för budgetåret 1975/76

Sedan kammaren bifallit utskottets framställningar om att ärendena skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt i dessa betänkanden.

§ 10 Meddelande om riksdagsarbetet under oktober månad 1975, m. m.

Herr TALMANNEN:

De kammarens protokoll som återstår ojusterade vid innevarande riksmötes slut framläggs till godkännande fredagen den 13 juni kl. 12.00 och fredagen den 27 juni kl. 12.00.

Till kammarens ledamöter har utdelats statistik rörande riksdagsarbetet under åren 1971-1975.

Enligt av kammaren tidigare fattat beslut skall riksmötet 1975/76 börja onsdagen den 15 oktober 1975 kl. 11.00. Skriftlig eller telegrafisk underrättelse om tidpunkten för det första sammanträdet kommer att tillställas riksdagsledamöterna. Avsikten är att utskottsval skall ske fredagen den 17 oktober och att en allmänpolitisk debatt skall ta sin början onsdagen den 29 oktober.

Med hänsyn till att riksdagen i år uppskjutit behandlingen av flera ärenden än något tidigare år under enkammarriksdagens tid har talmanskonferensen rekommenderat utskotten att under sommaren bedriva ar-

betet på sådant sätt att ett tillräckligt antal utskottsbetänkanden föreligger till bordläggning fredagen den 17 oktober för behandling vid det arbetsplenum som kommer att anordnas onsdagen den 22 oktober.

Nr 99

Lördagen den
31 maj 1975

*Riksmötets
avslutning*

§ 11 Riksmötets avslutning

Herr TALMANNEN:

Ärade kammarledamöter! Vi står nu inför avslutningen av 1975 års riksmöte, som varit fyllt av intensivt arbete inom utskotten och i kammaren. Av den statistik som utdelats till kammarens ledamöter framgår bl. a. att antalet plenitimmor, vid en jämförelse med föregående års vårsession, har ökat från 328 till 380. Vid de ca 670 voteringar med rösträkning som ägt rum har lottning fått ske 42 gånger.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för värdefulla insatser i riksdagsarbetet och för visat förtroende. Till vice talmännen ber jag att få uttala ett tack för gott samarbete och värdefull hjälp. Jag framför också kammarens tack för vår sekreterares säkra och förnämliga arbete. Likaså vill jag ge uttryck för kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, steno-graferna och all övrig personal för betydelsefulla arbetsinsatser och stor beredvillighet även då arbetsbördan varit mycket betungande.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter och personal en skön och angenäm sommar med rika tillfällen till avkoppling och rekreation, så att vi alla kan möta nästa riksmötes uppgifter med friska krafter.

Herr NILSSON i Stockholm:

Herr talman! Vi tackar för edra vänliga ord nyss till oss. Ni, herr talman, och presidiet i övrigt har med varsamhet och skicklighet lett riksmötets förhandlingar.

Jag instämmer också i det tack som herr talmannen riktade till de skickliga medarbetare som under chefstjänstemännens ledning bidragit till detta i och för sig goda resultat.

Under min långa tid som riksdagsman har jag aldrig tidigare varit så ambivalent – förskräckliga ord – när det gäller att ta ställning till en betydelsefull politisk fråga som just i år. Jag tänker på älgjakten. Jag kunde inte heller kvitta ut mig, vilket följaktligen kan spåras i protokollet.

Slutligen säger jag som skalden Ferlin: "och Gud må förlåta mig somliga rader", när jag uttrycker förhoppningen att fru Fortuna inte i fortsättningen skall tillåtas svara för den politiska visdomen i detta hus.

Herr talman! Jag önskar er en angenäm semester med fint politiskt blidväder.

Nr 99

Herr talmannen förklarade härefter 1975 års riksmöte avslutat.

Lördagen den
31 maj 1975

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 13.47.

*Riksmötets
avslutning*

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert